

קונטרס

עיטורי מרדכי

הלכות פורים משולש

עם פסקי גדולי הוראה שליט"א

אשר חנני השי"ת

מרדכי יעקב בלאאמו"ר הג"ר שמואל שליט"א מאיר

אדר תשפ"א

8417172@gmail.com

פלאפון: 0548417172

19	נכנס לעיר באמצע ליל י"ד .....
20	נכנס לעיר אחרי עלות השחר .....
20	נכנס לעיר בערב שבת .....
20	נכנס לעיר בערב שבת, האם יעשה סעודה ביום ט"ז .....
21	פרק ד .....
21	מוקף בן יומו בפורים משולש .....
21	נשאר בירושלים עד שבת בבוקר .....
21	נשאר בירושלים עד עלות השחר של יום י"ד .....
22	תושב ירושלים שהלך לעיר וחזר לירושלים .....
22	תושב עיר שנכנס לירושלים לפני שבת .....
23	תושב עיר שנכנס לירושלים בליל טז .....
24	מילואים להלכות פורים משולש .....
24	פרק א .....
24	סעודת פורים משולש .....
24	שיטת הר"ן .....
24	שיטת מהרלב"ח .....
24	שיטת המאירי .....
25	שיטת ספר העתים .....
26	סיכום ג' שיטות .....
27	פרק ב .....
27	על הנסים .....
27	דברי מאמר מרדכי .....
27	דברי תיקון יששכר .....
29	פרק ג .....
29	איסור מלאכה .....

4	פרק א .....
4	הלכות פורים בקורונה .....
4	זכור בחולה .....
4	סגר בליל פורים .....
6	סעודת פורים בערב שבת .....
7	השתתפות מוקף בסעודה ביום שישי .....
8	פורס מפה ומקדש .....
9	להתגלח ביום שישי .....
10	פרק ב .....
10	הלכות פורים משולש .....
10	סעודת פורים .....
10	סעודה בליל טז .....
13	משלוח מנות .....
13	על הנסים .....
13	עשרה .....
14	מנין מרפסות בקריאת מגילה .....
17	מנין של עשר נשים .....
17	תושב עיר להוציא תושב ירושלים .....
18	בגדי שבת .....
18	שהחיינו .....
19	תחנון ביום טז .....
19	פרק ג .....
19	פרוז בן יומו בפורים משולש .....
19	נכנס לעיר לפני שקיעת החמה .....

עיטורי

מרדכי

39	דברי רבנו גרשום.	29	שיטת רשב"א ור"ן.
40	דברי הירושלמי.	29	שיטת חידושי הר"ן ומאירי.
41	דברי ספר הישר.	30	סיכום שיטת המאירי.
41	מחלוקת רמב"ן ובעל המאור.	30	סיכום:
43	פרק ו	31	פרק ד
43	ביאור ספק אור זרוע.	31	נכנס לעיר בערב שבת
44	סיכום דברים:	31	בעל קורא נפטר באמצע יום י"ד
44	מחלוקת חוג הארץ וצפנת פענח.	33	בן כרך שיוצא לדרך באמצע יום י"ד
45	ברכה לאחריה בעשר נשים.	34	דינים העולים:
46	סיכום דיני עשר נשים.	35	פרק ה
47	הלכה למעשה:	35	האם בן כרך מוציא בן עיר בפורים משולש
		38	מגילה לפני עשר נשים
		38	האם נשים מצטרפות לאנשים

פרק א

הלכות פורים בקורונה

זכור בחולה

א. חולה או מבודד שאינו יכול לבוא לבית הכנסת לשמוע קריאת פרשת זכור בציבור, יש ג' דרגות איך יקיים את מצות זכור. א. יש לו ספר תורה בביתו, יקרא פרשת זכור ביחידות מתוך ספר תורה. ב. אין לו ספר תורה, יקרא ביחידות מתוך חומש. ג. אין לו חומש, יזכור בפיו מעשה עמלק ומקיים בזה מ"ע דאורייתא, לפי שיטת כמה ראשונים, וכאשר יגיעו לפרשת כי תצא, ישמע פרשת זכור ויתכוין לקיים מצות עשה מהתורה, ויבקש מהבעל קורא לפני תחילת קריאת התורה שיתכוין להוציא¹.

סגר בליל פורים

ב. במדינת צרפת יש כעת סגר כל יום מהשעה שש בערב, פלג המנחה בשעה חמש וחצי, שקיעת החמה בשעה שש וחצי, צאת הכוכבים אחרי שבע בערב, יש בתי כנסיות שהציבור לא מפחדים ויוצאים כל יום להתפלל ערבית אחרי צאת הכוכבים, לכתחילה יעשו קריאת מגילה אחרי צאת הכוכבים, אבל יש הרבה בתי כנסיות שהציבור מפחדים להסתובב ברחוב אחרי שש בערב, ולכן יעשו קריאת מגילה בציבור אחרי פלג המנחה, ויקראו מגילה עם ברכה, אבל יחיד שיש לו מגילה

¹ כתב רמ"א (סימן תרפ"ה, ז) "ואם אי אפשר להם לבוא, מ"מ יזהרו לקרותם בנגינתם ובטעמם". יש להסתפק האם כונת הרמ"א שיקרא פרשת זכור ביחידות מתוך ספר תורה, או שיקרא ביחידות מתוך חומש. ועיין במשנ"ב סק"ז שכתב שיקרא פרשת זכור מתוך ספר תורה ביחידות.

כתב בספר שער אפרים (שער ח, פה) ז"ל, "אבל לכתחילה צריך להיות בציבור בעת קריאת פרשה זו, ואם א"א להם לבא, מ"מ יזהרו לקרות פרשה זו בנגינות ובטעמים בספר תורה, בלא ברכה כלל, ואם אין להם ס"ת, יקראו מתוך חומש" עכ"ל. ועיין בכף החיים (סימן תרפ"ה סק"ה) שכתב על הרמ"א ז"ל, "רצה לומר, אם יש להם יקראו אותם בספר תורה אלא בלא ברכה, כגון שאין להם מנין, ואם אין להם ספר תורה, יקראו אותם בחומש של דפוס" עכ"ל. מבואר מדברי שער אפרים וכף החיים שיש ב' דרגות, באדם שלא יכול לשמוע קריאת זכור בציבור. א. לכתחילה יקרא ביחידות מתוך ספר תורה. ב. אם אינו יכול לקרוא מתוך ספר תורה, יקרא ביחידות מתוך חומש.

ונראה בביאור הדברים דכיון שלפי שיטת האשכול, פר"ח (סימן קמ"ו), משנ"ב (סימן תרפ"ה סק"ד) יש מצוה מדאורייתא לקרוא פרשת זכור מתוך ספר תורה ומדאורייתא מקיים מצוה גם שקורא ביחידות, אלא שרבנן תקנו לקרוא בציבור משום שכל דבר שבקדושה צריך עשרה כדאיתא במגילה דף כ"ג, לכן חולה שלא יכול לשמוע קריאה בציבור, יקרא ביחידות מתוך ספר תורה בלי ברכות ומקיים בזה מצות קריאת פרשת זכור מדאורייתא. באופן שאינו יכול לקרוא ביחידות מתוך ספר תורה, יקרא ביחידות מתוך חומש, כיון שלפי שיטת תוס' (ברכות דף י"ג) וריטב"א (מגילה דף יז) מדאורייתא מקיים את מצות זכור אפילו אם אומר את פרשת זכור בע"פ אלא שרבנן תקנו לקרוא מתוך ספר תורה. אם אינו יכול לקרוא פרשת זכור אפילו מתוך חומש, יזכור בפיו מעשה עמלק ומקיים בזה מ"ע דאורייתא לפי שיטת הרמב"ם, הרמב"ן עה"ת והרשב"א (ברכות דף י"ג).

כשירה ויודע לקרוא מגילה בלי טעויות, עדיף שיקרא מגילה בביתו ביחידות אחרי צאת הכוכבים, יותר מאשר לשמוע מגילה ברוב עם אחרי פלג המנחה.

ג. רב בית הכנסת שרגיל כל שנה לקרוא מגילה להוציא את הציבור, יקרא מגילה בציבור עם ברכה אחרי פלג המנחה, בשביל להוציא את הציבור שמפחדים לצאת בלילה, ראוי שהרב יחזור ויקרא מגילה בביתו אחרי צאת הכוכבים, ויבקש מאשתו שלא תבא לשמוע מגילה בבית הכנסת, ויחזור ויקרא בביתו מגילה עם ברכה אחרי צאת הכוכבים, ויכול לברך להוציא את אשתו, או שהאשה תברך ותוציא את בעלה².

² כתב בהשגות הראב"ד על הרז"ה (דף ג' מדפי הר"ף ז"ל, "ועל זה נהגו בנרבונה לקרותה מבעוד יום של י"ג לאנוסים ולבחורים, שלא להתענות משחשיכה יותר מדאי" עכ"ל. וכ"כ המאירי (דף ב, ב) ז"ל, "בשעת הדחק כגון המפרש או היוצא בשיירה ואינו בקי לקרות ואינו רשאי להמתין, מקדים וקורא באיזה משלשה זמנים אלו, ומכאן סמכו גדולי המפרשים לחולים ויולדות, שאין צריכין להעריב כל כך, אלא שרשאין למהר את קריאתן מבעוד יום, ואע"פ שהוא עדיין בתחום י"ג" עכ"ל, מבואר שיטת הראב"ד והמאירי דכמו שיוצא בשיירה מותר לקרוא מגילה ביום י"ג לכן נהגו להקל לחולה שיקרא מגילה מבעוד יום, וכ"כ אורחות חיים (הלכות מגילה סימן כ"ג) בשם הראב"ד והובא בב"י סימן תרפ"ז.

בשור"ת תרומת הדשן (סימן ק"ט) כתב שאנוס שאינו יכול ללכת לבית הכנסת יכול לקרוא מגילה מפלג המנחה משום שפלג המנחה נחשב לילה והוכיח דין זה משיטת ר"ת (תוס' ברכות דף ב) שאפשר לקרוא ק"ש של ערבית מפלג המנחה, לכן ה"ה דאפשר לקרוא מגילה מפלג המנחה עכ"ד. והובא בב"י סימן תרצ"ב וכן פסק שו"ע (סימן תרצב, ד).

ונראה שיש ב' דרכים נפרדים בדברי הראשונים מדוע אפשר להקל לקרוא מגילה מבעוד יום. שיטת הראב"ד והמאירי דכמו שיוצא בשיירה מותר להקדים ולקרוא מגילה ביום י"ג א"כ מבואר שיום י"ג שייך לקריאת המגילה לכן אפשר להקל לקרוא מבעוד יום. שיטת תרומת הדשן משום שפלג המנחה נחשב לילה שהרי לפי ר"ת אפשר לקרוא ק"ש מפלג המנחה.

ועיין פר"ח (סימן תרצב, ד) שפסק שהקורא מגילה מפלג המנחה לא יצא ידי חובה ומברך ברכה לבטלה, וחייב לחזור ולקרוא שנית אחרי צאת הכוכבים עם ברכה עכ"ד. ונראה שהפר"ח סובר שקיום מצות מגילה תלוי דוקא בשם לילה כמו דילפינן מקרא "לילה ולא דומיה לי", וסובר שזמן פלג המנחה נחשב יום, לכן פסק שהקורא מגילה מפלג המנחה לא יצא ידי חובה וחייב לחזור ולקרוא שנית אחרי צאת הכוכבים, ועיין ביאור הלכה (סימן תרצב) שפסק שבשעת הדחק אפשר לקרוא מגילה אחרי פלג המנחה.

כתב בשור"ת יביע אומר (ח"א, מג) ז"ל, "ירושלים אדר תש"ז לפ"ק, נשאלתי בהיות שממשלת המנדט של בריטניה, הטילה עלינו פעה"ק ירושלים ת"ו עוצר חמור מערב עד בוקר, והמפר את העוצר ירה יירה. אם אפשר לקרוא את המגילה בציבור, מבעוד יום אחר פלג המנחה, או אין לקרוא אלא בלילה אף על פי שהוא ביחידות וכו'. ובאמת שאין ראוי להחמיר בכיו"ב, ולומר שלא יקראו מבעור", ויקראו בלילה כל אחד בביתו, שא"כ מה יעשו עמי הארץ, שאי אפשר שלא יטעו בתיבה אחת טעות הפוסלת, כגון יושב ישב נופל, נפל, וכמ"ש בב"י (סימן תרצ) בשם הא"ח. וכו' בש"ע (שם סי"ד). גם מה יעשו אותן שאין להם מגילה כשרה, ובפרט האידנא דרבתה עניות דתורה. וכ"ש שלכתחלה אף בזמנה צריך לחזור אחר עשרה, וכמו שפסק בש"ע (ס"ס תרצ). ואם נאמר שיקראו מבעור"י בלא ברכה, גם מזה תצא תקלה, כי בראות כן ההמון, יחשבו שאינם יוצאים י"ח, וישעו בדברי הבאי, ולא יטו אזן קשבת, מלבד שיגרום בזה גם עגמת נפש לקהל הרחב, ביום שמחה זה. ולכן יש להורות שיקראו מבעור"י בברכה עכ"ל.

ועיין ביביע אומר בהוצאה חדשה שכתב בגליון בכת"י שקרא את המגילה בציבור ואדם אחר בירך את הברכות, וחזר וקרא מגילה אחרי צאת הכוכבים עם ברכות עכ"ד, ונראה בהכרח שכאשר קרא את המגילה בציבור התכוין לא לצאת ידי חובה בקריאה, והיינו משום שעדיף לקרוא מגילה ביחידות אחרי צאת הכוכבים, יותר מאשר לקרוא ברוב עם אחרי פלג המנחה, וביאור הדברים שמעלת קריאה בציבור וברוב עם היא מעלה חיצונית, מאשר לקרוא אחרי פלג המנחה, שלפי הפר"ח לא יצא ידי חובה כלל.

ד. חולה קורונה או מבודד שלא יכול לצאת מביתו לשמוע מגילה בציבור, לא יכול לשמוע מגילה בטלפון, זום, שידור חי, רם קול, משום שבכל אופנים אלו לא חל דין "שומע כעונה", אלא החולה יקרא בעצמו מגילה, או אדם אחר יכול לקרוא לחולה מגילה ויעמוד מרחוק³.

ה. התחיל לקרוא מגילה והפסיק באמצע ושהה מחמת אונס, לפי הרמ"א (סימן סה, א; ביאור הלכה שם) חייב לחזור ולקרוא מתחילת המגילה, בלי ברכה, ולפי השו"ע ימשיך לקרוא ממקום שהפסיק, ודוקא אם היה אונס בגופו, כגון שהפסיק בגלל שהיה צריך לנקביו, אבל אם הגיע משטרה ופיזרו את המנין באמצע קריאת מגילה, ושהה כדי לגמור את כולה, ימשיך לקרוא ממקום שהפסיק, דלא נקרא שהה באונס (משנ"ב סימן סה, ב).

סעודת פורים בערב שבת

ו. אסור לקבוע סעודה חשובה ביום שישי, סעודה שלא רגיל לאכול ביום חול, ואפילו ביום שישי בבוקר אסור. יש ג' טעמים מדוע אסור לאכול סעודה ביום שישי. א. משום כבוד שבת, כדי שיכנס לשבת שהוא תאב לאכול (שו"ע סימן רמט, ב). ב. מתוך טירדת הסעודה לא יהיה פנוי להתעסק בצרכי שבת (שיטת ר"ת; משנ"ב סימן רמט סק"י). ג. משום דהוי זלזול בשבת שמשהו את יום שישי כמו שבת (פמ"ג; ביאור הלכה שם).

ז. פורים שחל ביום שישי, מותר לאכול סעודה גדולה וחשובה ביום שישי, ולכתחילה יתחיל לאכול את סעודת פורים לפני חצות, ויש אומרים שמותר לכתחילה לאכול אחרי חצות, לפני תחילת שעה עשירית⁴.

ושמעתי מהגרמ"ש קליין שליט"א לגבי הסגר בצרפת. א. שיקראו מגילה בציבור אחרי פלג המנחה עם ברכה, ויחידים שיש להם מגילה כשירה, יקראו ביחידות בלילה עם ברכה, ואילו בבית הכנסת יכוננו שלא לצאת. ב. רב בית הכנסת שרגיל כל שנה לקרוא בציבור, יקרא בציבור עם ברכה, ולא יבקש מאחר לברך, שאם הרב יקרא בלי ברכה, יראה לציבור שלא יוצאים ידי חובה. ג. רב בית הכנסת יחזור ויקרא בביתו ביחידות אחרי צאת הכוכבים בלי ברכה, ראוי שהרב יבקש מאשתו שלא תבוא לשמוע מגילה בבית הכנסת ויחזור ויברך להוציא את אשתו, ולספרדים שנשים מברכות על מקרא מגילה, הרב יכול לברך להוציא את אשתו, ולאשכנזים, אשתו תברך ל"שמוע מקרא מגילה", והוא יקרא עבור שניהם עכ"ד.

³ שמעתי מהגרמ"ש קליין שליט"א שלא יוצאים ידי חובה בזום, טלפון, רם קול.

⁴ כתב רמ"א (סימן תרצ"ה, א) וכשחל פורים ביום ששי, יעשו הסעודה בשחרית, משום כבוד שבת (מנהגים) עכ"ל. ועיין במשנ"ב סק"י שכתב לעיין ביד אפרים בשם מהר"ל, וכתב שם המהר"ל שיכול להתחיל לפני שעה עשירית וכיון שהתחיל בהיתר יכול להמשיך.

כתב בשו"ת מהר"ל סימן נו ז"ל, "כשחל פורים ביום ו' איך נוהגים בסעודת פורים, אם אנו אוכלים סעודה גדולה ומאריכים על השולחן כשאר ימי חול אז אנו מקלקלים סעודת ליל שבת, ואדם חייב לאכול כשהוא תאוה, ואם ממתנינים עד הלילה אז עבר זמן הסעודה. ואם תחייבנו הסעודה מבעוד יום ויגמור בלילה, זה אינו רשאי לכתחלה מפני הקידוש, דדווקא דיעבד אם משך סעודתו בערב שבת עד הלילה פורס מפה ומקדש ואם תאמר דזה מיקרי דיעבד כיון דאי אפשר בענין אחר נחא. ואם יתפלל ערבית ויעשה קידוש בעוד היום גדול ויתחיל בסעודה מבעוד יום, אין נראה לסעודת פורים ביום כ"א לכבוד שבת. ואם יתחיל בעוד היום גדול ויפסיק ויעשה קידוש ויגמור סעודתו ואז יברך ברכת המזון זה אינו אלא מפני הסח הדעת והפסק תפלה.

השתתפות מוקף בסעודה ביום שישי

ח. תושב ירושלים שנכנס לעיר ביום שישי בבוקר יד אדר, כגון זוגות שבאו לבית הוריהם כדי להתארח בשבת בעיר, מותרים לאכול עם ההורים סעודה חשובה ביום שישי לכבוד פורים, אפילו שנכנסו לעיר אחרי עלות השחר, ולא התחייבו כלל במצות סעודת פורים של יום יד⁵.

תשובה סעודת פורים ביום ו' מתחילין בהיתר קודם סמוך למנחה דקיימא לן לדברי הכל שרי, ואפילו לבה"ג דפסק כרבי יהודה בע"ש להתחיל היינו סמוך למנחה, אבל קודם ט' שעות אפילו לרבי יהודה שרי" עכ"ל.

והנה ראיתי מובא בשם מרן הגריש"א זצ"ל שאם לא אכל סעודת פורים עד פלג המנחה, יקבל שבת ויעשה קידוש ויטול ידיים ויאכל סעודה ויתכוין שאוכל לשם סעודת שבת וגם לשם סעודת פורים עכ"ד. ונראה שלכתחילה אין ראוי לעשות כן, משום דהוי תרתי דסתרי, דכיון שקיבל שבת ואוכל לשם שבת כיון דמחשיב את זמן פלג המנחה דהוי לילה, א"כ לא מקיים מצות סעודת פורים. ועוד שמבואר להדיא במהר"ל שאין לנהוג כן, שאם מתפלל ערבית ועושה קידוש בעוד היום גדול, לא נראה שאוכל לכבוד פורים, לכן נראה שגם אם הגיע זמן פלג המנחה, יאכל סעודת פורים לפני שמקבל שבת, ונראה דאין לסמוך על השמועה הנ"ל ומסתבר שהדברים לא מדויקים ולא יצאו ממרן זצ"ל.

ועיין במועד לכל חי (סימן לא, מה) שכתב שיום יד שחל בערב שבת, ראוי לאכול את סעודת פורים בשחרית אחרי התפילה ועכ"פ יאכל קודם חצות היום, כדי שיאכל בשר וישתה יין ויהיה לו הרוחת זמן לאכול סעודת שבת.

⁵ יש להסתפק בציור שיום יד חל ביום שישי ומוקף נכנס לעיר ביום שישי בבוקר, כגון זוגות שגרים בירושלים ובאים להתארח אצל הוריהם לשבת, האם מותר למוקף לאכול סעודת פורים ביום שישי, או כיון שהמוקף לא מחוייב במצות פורים ביום יד, אסור לאכול סעודה חשובה ביום שישי.

ונראה שתלוי בג' הסיבות שאסור לאכול סעודה חשובה ביום שישי. א. לפי הטעם השלישי של הפמ"ג דהוי זלזול בכבוד שבת שמשוה את יום שישי לשבת, נראה לומר שאם בן עיר אוכל ביחד עם תושב ירושלים ומשתתף בשמחת פורים של בן כרך, א"כ גם בן עיר מותר לאכול סעודת פורים, ואין זה סתירה לכבוד שבת, דכמו שמותר לאכול בסעודת ברית שזמנה בערב שבת וכן כמו שמותר לבן כרך לאכול סעודת פורים, ה"ה מותר לאכול לבן עיר שמשתתף עם בן כרך.

ב. לפי שיטת ר"ת שאסור לאכול סעודה בערב שבת כדי שיהיה פנוי להתעסק בצרכי שבת, עיין בתוספת שבת (סימן רמט סק"ג) וכן בכף החיים (סימן רמט, יא) שכתבו שיש נ"מ בין הטעמים שלפי שיטת ר"ת מי שיש לו מי שיתעסק בצרכי שבת, מותר לאכול סעודה, אבל לפי טעם השו"ע אסור עכ"ד, ולפ"ז זוגות שבאים להתארח בשבת אצל ההורים בירושלים, כיון שלא מוטל עליהם להכין צרכי שבת, לפי ר"ת מותר להם לאכול סעודה ביום שישי.

ג. לפי טעם השו"ע שיסוד האיסור לאכול סעודה כדי שיוכל לאכול סעודת שבת לתיאבון, לפ"ז לכאורה אסור לבן כרך לאכול, כיון שלגביו אינו פורים ואם יאכל, לא יוכל לאכול בליל שבת לתיאבון, ודוקא לבן עיר מותר לאכול, משום שמצות סעודת פורים דוחה קצת את המצוה לאכול סעודת שבת לתיאבון.

ושמעתי ממרן הגר"ח ק שליט"א שיש להקל למוקף לאכול סעודת פורים ביום שישי, וכן שמעתי מהגרמ"ש קליין שליט"א והוסיף דכיון שמבואר ברמ"א (סימן תרצ"ה, ב) שיש להרבות בשמחה בב' הימים, לכן מותר למוקף לאכול סעודה ביום יד אדר שחל בערב שבת עכ"ד. ולכאורה קשה הלא מבואר ברמ"א שיש להרבות בסעודה קצת בב' הימים, א"כ מדוע נאמר שבן עיר יהיה מותר לאכול סעודה גדולה בער"ש. והשיב לי הגרמ"ש שליט"א שמקור דברי הרמ"א מדברי המנהגים, ובמנהגים לא כתוב לשמוח קצת, וז"ל המנהגים, "ביום ט"ו הוא שושן פורים אין אומרים בו אל ארך אפים ולמנצח וק"ו תחנון וצדקתן צדק. וחייב במשתה ושמחה [כמו ביום י"ד], שנאמר (אסתר ט, כז) את שני הימים האלה עכ"ל, ונראה כיון שהמנהגים לא הזכיר להרבות בסעודה קצת, לכן מותר גם למוקף לאכול סעודה ביום יד שחל בערב שבת עכ"ד.

ועיין בשו"ע (סימן רמט, ב) שמותר לעשות סעודת ברית מילה ביום שישי, ולכאורה קשה מדוע מותר לציבור להשתתף ולאכול בסעודת הברית, בשלמא בעלי הברית, דהיינו אבי הבן והמוהל והסנדק יש להם שמחה של מצוה, אבל שאר הציבור מדוע מותר להם לאכול הלא אינם קשורים לברית. ולכאורה צריך לומר דכיון שזהו כבוד מצות מילה לעשות

פורס מפה ומקדש

ט. יש נוהגים לאכול סעודת פורים ביום שישי אחרי צהרים ויאכל כזית לחם לשם מצות סעודת פורים, לפני שקיעת החמה עושים קידוש על כוס יין או מיץ ענבים, ויכסה את הלחם עד אחרי הקידוש, אם שתה יין ובירך הגפן בתחילת הסעודה, לא יברך הגפן בקידוש, וכן לא יברך המוציא על הלחם שאוכל אחרי הקידוש, אחרי הקידוש יאכל כזית לחם או כביצה לשם מצות סעודת שבת. אחרי הסעודה מברכים ברכת המזון ויאמר בברכת המזון רצה ולא יאמר על הנסים⁶, אחרי ברכת המזון מתפללים ערבית של שבת בבית הכנסת⁷.

י. אם היה אונס ולא הספיק לקרוא מגילה ביום שישי לפני שקיעת החמה, מותר לקרוא את המגילה בבין השמשות, אפילו שאסור מדרבנן לקרוא מגילה בשבת, משום שלא גזרו על שבות בבין השמשות⁸.

סעודה לכבוד מצות מילה, לכן מותר לכל הציבור לאכול. ושמעתי להביא ראיה דכמו שמותר לציבור לאכול בסעודת ברית מילה, ה"ה מותר לפרוז לאכול בירושלים ביום טו, אפילו שלא נוהג אצלו פורים.

ולכאורה יש לדחות שלגבי מצות מילה מוטל על כל הציבור חיוב למול את התינוק מדין ב"ד, א"כ כל הציבור שותפים בקיום מצות מילה ולכן מותר לכל הציבור לאכול בסעודת מילה, משא"כ בפרוז שנמצא בירושלים ביום טו כיון שאינו קשור לפורים של טו אולי אסור לאכול. אכן עיין בביאור הלכה (סימן רמט, ב) שמותר לאכול בסעודת סיום מסכת, וקשה מדוע מותר לציבור לאכול בסעודת הסיום הלא לא סיימו את המסכת בעצמם, אלא בהכרח כיון שמשותפים בשמחת בעל הסיום לכן מותר להם לאכול, א"כ ה"ה יהיה מותר לפרוז לאכול ביום טו כיון שמשותף עם המוקף. ונראה לדחות את הראיה שדוקא בסעודת ברית וסעודת סיום מותר לציבור לאכול כיון שיש מצוה לעשות סעודה לכבוד הברית ולכבוד הסיום, משא"כ בפורים יש מקום לומר דהוי חיוב על הגברא לאכול סעודה ולשמוח ביום פורים ואין דין שיהיה סעודה לכבוד פורים, וצ"ע.

⁶ משנה ברורה (סימן תרצ"ה סקט"ו).

⁷ עיין שו"ע (סימן רע"א, ד) שמבואר פרטי הדינים של פורס מפה ומקדש, ועיין משנ"ב (סימן רע"א סקט"א) שכתב דכיון שיש בזה ספיקות לכן ראוי לכל בעל נפש שיזהר שלא לבא לידי כך.

כתב המאירי (כתובות דף ז, ב) ז"ל, "ואף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ערב שבת, שמתחילין בסעודה מבעוד יום עד שיקדש היום ופורסין מפה ומקדשין וגומרין את הסעודה, ומזכירין בה של פורים מטעם זה שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא, והדין נותן להזכיר בה של פורים אף על פי שעבר יום ארבסר בשעת הברכה" עכ"ל. מבואר מדברי המאירי שנהגו בפורים שחל ביום שישי לפרוס מפה ולקדש.

כתב בספר בית יהודה (מנהגי ארגיל, מנהגי חנוכה ופורים סעיף ב) ז"ל, ואם חל ביום שישי, כיצד סדר הסעודה, אמר מורי ז"ל דהמנהג הוא לעשות סעודה אחר מנחה כשאר פורים של שאר שנים שחל להיות בחול, ובאמצע הסעודה מברך ברכת המזון ואומר על הנסים ומתפלל תפילת שבת, וחוזר אל השולחן ופורס מפה ומקדש ונוטל ידיו וסועד לכבוד שבת" עכ"ל.

⁸ פמ"ג (סימן תרצ"ב משב"ז סק"ג).

יא. לכתחילה יש להזהר להסיר את האיפור לפני שבת, כיון שיש אומרים שאסור להסיר איפור בשבת משום מוחק, ויש מתירים להסיר איפור בשבת ע"י רחיצה⁹.

להתגלח ביום שישי

יב. נהגו לא לעשות מלאכה ביום פורים, ולכן אין לכבס במכונת כביסה, להסתפר, להתגלח ביום פורים, ואם יום יד חל בערב שבת, יש אומרים שמותר להסתפר ולהתגלח ביום פורים לכבוד שבת, ויש אומרים שנהגו לאסור, ולמעשה יש להתיר לכבוד שבת, אבל תושבי ירושלים ודאי מותרים לכבס ולהסתפר ביום יד, אפילו שקוראים מגילה ביום יד, כיון שיום יד אינו יום פורים שלהם¹⁰.

⁹ שיטת חיי אדם (ח"א כלל מ סעיף ח) שאסור מדרבנן להסיר שחרות של לכלכוך מהיד משום מוחק, ואפילו שאינו מוחק על מנת לכתוב, אסור מדרבנן. ועיין שש"כ (פרק יד הערה פג, עמוד קצד) ששמע מהגרשז"א זצ"ל שלא נהגו כמו החיי אדם. ועיין בארחות שבת (פט"ו הלכה נט) שפסק שמותר להסיר איפור בשבת.

¹⁰ נחלקו הפוסקים אם יום יד חל בערב שבת, האם מותר להסתפר ולהתגלח לכבוד שבת, עיין בית דוד (סימן תצח) שפסק שמותר להסתפר בפורים שחל בערב שבת, וכן פסק בספר יפה ללב (סימן תרצו סק"א) בשם ספר עיני דוד, וכן פסק בשו"ת חקרי לב (אר"ח סוף סימן פח), וכן במועד לכל חי (סימן לא, לז). אכן בספר פרי אדמה (ח"א דף מד) פסק שאסור להסתפר בפורים שחל בערב שבת וכתב שהסכימו עמו בעלי הוראה, וכן כתב בן איש חי (פרשת תצוה אות כא) ז"ל, "אין לעשות מלאכה בפורים בין ב"ד בין בט"ו, ואין לנשים לעשות כבוס וכדומה אפילו ביום ט"ו, ואין מגלחין הישראלים, אפילו אם חל יום י"ד בערב שבת" עכ"ל, ועיין בכף החיים (סימן תרצו יא) שהביא את מחלוקת הפוסקים, ועיין בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סימן רלז) שפסק שמותר להסתפר בפורים בערב שבת, וכן פסקו בספר פורים המשולש (דבילצקי; פ"א הלכה ג) ובשלמי תודה (פורים עמוד תיד).

פרק ב

הלכות פורים משולש

א. יום ט"ו שחל בשבת, תקנו חכמים שאסור לקרוא מגילה בשבת, גזירה שמא יטלטל את המגילה ברה"ר, לכן תושבי ירושלים מקדימים וקוראים מגילה ביום שישי י"ד אדר, כמו שפרזים קוראים ביום יד, אולם יש חילוק שפרזים נוהגים את כל מצות פורים ביום יד, דהיינו שקוראים בתורה, עושים סעודת פורים, משלוח מנות, מתנות לאביונים, אומרים על הנסים ביום יד, ואילו תושבי ירושלים לא מקיימים את כל מצות פורים ביום יד, אלא רק קוראים מגילה ונותנים מתנות לאביונים ביום יד.

סעודת פורים

ב. תושבי ירושלים עושים סעודת פורים ביום א ט"ז אדר, ויש אומרים שיעשו סעודת פורים בשבת, ולכן ראוי להדר להוסיף תבשיל נוסף בשבת, וכן ראוי לשתות בשבת יין לקיים מצות סעודת פורים גם בשבת, ויעשה את עיקר סעודת פורים ביום ראשון¹¹.

סעודה בליל טז

ג. תושב ירושלים שעשה סעודת פורים במוצאי שבת ליל טז אדר, מסתבר שיצא ידי חובה, אולם ראוי שיחזור ויאכל קצת סעודה גם ביום¹².

¹¹ שיטת הירושלמי (מגילה פ"א ה"ד) שעושים סעודת פורים ביום א טז אדר, וכן פסק הר"ן וכן פסק שו"ע (סימן תרפ"ח ו). ועיין בשו"ת מהרלב"ח סימן לב שפסק להלכה לעשות סעודת פורים בשבת והוכיח כן בשיטת הבעל, ועיין בפר"ח (סימן תרפ"ח, ו) שכתב דיש להחמיר ולעשות סעודת פורים גם בשבת וגם ביום טז, ועיין במשנ"ב (סימן תרפ"ח שער הציון סק"ל) שהביא את דברי הפר"ח, וכ"כ בסדר פורים משולש להגר"ח זוננפלד זצ"ל ז"ל, "ומצוה להרבות במאכלים ובבין בשבת זו, לצאת ידי סעודת פורים ג"כ, וכן צריך לשלוח מנות בשבת ג"כ לשכנו הקרוב אל ביתו במקום שיש עירוב" עכ"ל, וכן כתב בספר יפה ללב (סימן תרפ"ח, יב) בשם ספר שמחה לאיש (רבי יעקב שאול אלישר; סימן ה) שכתב שבשבת יוסיף דבר מה בסעודה לכבוד פורים, וביום ראשון יעשה את עיקר סעודת פורים.

ועיין בפרי חדש שכתב דכיון שיש ספק האם צריך לעשות את סעודת פורים בשבת או ביום א, לכן יעשה סעודה בשבת וגם ביום א, ונראה דיש מקום לבאר באופן אחר, דהנה יסוד שיטת הירושלמי שעושים סעודת פורים ביום א, כיון שבשבת בלא"ה אוכלים סעודה לכבוד שבת א"כ לא ניכר שאוכל סעודה לכבוד פורים, לכן עושים סעודה ביום א, אכן לכאורה קשה הלא כתוב בקרא ימי משתה ושמחה, משמע שדין שמחה הוא דין עיצומו של יום פורים שהוא יום שמחה, והלא יום טז אינו יום פורים א"כ כיצד מועיל לעשות סעודה ביום טז. ונראה לבאר שיש ב' דינים בסעודת פורים, א. לעשות סעודת הודאה על הנס שהקב"ה הציל אותנו מיד המן. ב. יש דין נוסף לעשות את עיצומו של יום פורים להיות יום שמחה, ונראה שדוחים את סעודת הודאה של פורים ליום א, אוכלים סעודה ביום א, כיון שאם יעשו את הסעודה רק בשבת, לא יהיה ניכר שעושים סעודה מיוחדת לכבוד פורים, אכן יש דין נוסף לעשות את עיצומו של יום פורים הוא יום שמחה, ולכן צריך לעשות קצת סעודה בשבת, משום שיש דין על עיצומו של יום טו להיות יום שמחה.

¹² איתא בגמ' (מגילה דף ז, ב) אמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב, כתב מ"מ (פ"ב ממגילה ה"ד) ז"ל, "ופירוש בלילה, ליל שבו קורין את המגילה, אבל בליל אחר יום הקריאה פשיטא שלא יצא, שכבר עבר פורים" עכ"ל, מבואר מדברי המ"מ שעיקר החידוש שאם עשה סעודה בליל יד לא יצא.

יש להסתפק בפורים משולש אם אכל סעודת פורים במוצאי שבת, ליל טז אדר, האם יצא ידי חובה, ועיין במשך חכמה (על מגילת אסתר) שכתב שביום טו שחל בשבת עושים סעודת פורים בליל מוצאי שבת אור ליום טז, כיון שהיהודים נחו ביום יד ולבליה של אחריו וכן ביום טו ובלילה של אחריו עכ"ד, ונראה לענ"ד שתושב ירושלים שאכל סעודת פורים בליל טז יצא ידי חובה, ונבאר ב' דרכים מדוע יצא ידי חובה.

הנה יש להקשות מדוע תקנו חכמים בפורים משולש לעשות סעודת פורים ביום ראשון, מדוע לא תקנו להקדים לאכול סעודת פורים ביום שישי, ועיין בר"ן (מגילה דף ג, ב מדפי הר"ף) שכתב ז"ל, "והנך דאכתי לא מטא זמן חיוביהו, פירוש הקהל קודם זמן חיובו לא אפשר כדפרישנא לעיל כו', וכן ספק מילה קודם לכן א"א דתינוק לאו בר חיובא, וכן **סעודת ר"ח ופורים קודם זמנו, לאו כלום יננהו**" עכ"ל, מבואר מדברי הר"ן דאי אפשר לעשות סעודת פורים ביום שישי משום שעדיין לא חל חיוב סעודה, ונראה ביאור הדברים שיסוד הדין שעושים סעודת פורים ביום ראשון מדין תשלומין על חיוב סעודת פורים שחל בשבת, ונראה דאי אפשר לעשות תשלומין לפני שחל חלות החיוב, וזהו כונת הר"ן דסעודת פורים קודם זמנו לאו כלום הוא, דכיון שביום שישי אכתי לא חל חיוב סעודה, אי אפשר לעשות סעודה לפני שחל החיוב.

ומעתה לפי"ז נראה שיסוד הדין שהאוכל סעודת פורים בלילה לא יצא, משום שעיקר חיוב סעודה חל ביום פורים, לכן בן עיר שאוכל סעודה בליל יד לא יצא, כיון שבליל יד עדיין לא חל מצות שמחה, וכן בן כרך שאכל סעודת פורים בליל טו לא יצא ידי חובה, משום שעיקר מצות שמחת פורים חלה ביום, לכן אם אכל סעודה בליל טו לא יצא, כיון שבלילה עדיין לא חל מצות שמחה, והנה חכמים תקנו לתושבי ירושלים לאכול את סעודת פורים ביום טז בתורת תשלומין למצות סעודה שחל בשבת, ולפי"ז נראה שאם אכל סעודה בליל טז יצא ידי חובה, דכיון שכבר חל מצות שמחה ביום טו, אין נ"מ האם יאכל את הסעודה בליל טז או ביום טז, משום שאין חסרון בעצם לעשות סעודת פורים בלילה, אלא עיקר הדין שיאכל את הסעודה אחרי שחל חיוב שמחה ולא לפני שחל החיוב.

ועיין בטורי אבן (מגילה דף ז) דהקשה מדוע אסור לעשות הספד ותענית בליל פורים, כמו דסעודת פורים שעשה בלילה לא יצא דכתיב ימי משתה ושמחה וילפינן מקרא דוקא ביום, א"כ גם דין הספד ותענית שנלמד איסורו מהפסוק ימי משתה ושמחה, שמחה מלמד שאסור בהספד, משתה מלמד שאסור בתענית (כדאיתא במגילה דף ה), נאמר שיהיה מותר בלילה, דהא ימי כתיב.

ועיין בספר כתבי קהילות יעקב החדשים (סימן קעט) שכתב ליישב ז"ל, "דיש לומר דבאמת יום כולל את כל המעט לעת דהכל בכלל, אלא דפשוט לחז"ל דהלילה טפל ליום והיום הוא עיקר המעט לעת ואינו טפל להלילה, ומעתה דין משתה ושמחה שאין הפירוש שכל המעט לעת בלי הפסק רגע יהיה משתה ושמחה כו', **לכן כשקובע סעודה ביום, מחשב ומתייחס הסעודה לכל המעט לעת שגם הלילה הוא לילה של יום משתה, כיון שהלילה טפלה להיום**, אבל כשיקבע סעודתו בלילה לא יחשב שהיום הזה הוא יום של סעודה, כיון שהיום חשוב ועיקרי יותר. וכל זה בדבר הנעשה בפעם אחת לפטור את כל המעט לעת, ומשום דבאמת דין משתה ושמחה הוא על כל המעט לעת, אלא שבעשייתו פעם אחת, מחשב כל היום מעט לעת של משתה ושמחה, אבל עכ"פ דין זה הוא בעיקרו על כל המעט לעת, וא"כ דין דאיסור הספד ותענית ואיסור דעשיית מלאכה שהוא איסור על כל רגע ורגע מהפורים, נכלל שפיר גם הלילה באיסור זה כיון שגם הלילה נכלל בתיבת יום, או ימי דקאי על כל המעט לעת" עכ"ל.

מבואר מדברי קה"י שיסוד הדין דסעודת פורים שעשה בלילה לא יצא, משום דלילה טפל ליום, ולכן צריך לעשות סעודה דוקא ביום, דאם עושה סעודה ביום, נחשב שעשה את כל יום פורים להיות יום משתה ושמחה, משא"כ אם אכל סעודה בליל פורים, לא נחשב שעשה את כל יום פורים להיות יום משתה.

ונראה להוסיף שמצינו לגבי כמה דינים בתורה שהלילה טפל ליום. א. מצינו בשבת שכבוד יום עדיף משל לילה (ש"ע סימן רע"א, ג), ביאור הדברים דלילה טפל ליום, ולכן עיקר מצות כבוד שבת ביום. ב. בתענית ציבור לפי שיטת רוב הראשונים אומרים ענינו בליל התענית אפילו שמתחיל להתענות רק מעלות השחר, והיינו משום שהלילה טפל ליום, וכיון שמתענה ביום, גם בלילה נחשב ליל תענית, ביאור הדברים דכיון שהתענה ברוב היום, כאילו התענה גם בלילה. ג. באבילות אומרים מקצת היום ככולו, ונחלקו הראשונים האם אומרים מקצת לילה כמו כל היום, ויש אומרים שרק ביום אומרים מקצת היום ככולו, ביאור הדברים שהלילה טפל ליום. ד. עיין מג"א (סימן תקפ"ב סק"ו) שכתב בשם הב"י

שביל ר"ה אומרים בקידוש יום תרועה, ולכאורה קשה הלא מצות שופר דוקא ביום. ונראה לבאר דכתיב בקרא "יום תרועה יהיה לכם", יש מצוה שכל היום יהיה יום תרועה, ע"י שתוקעים בשופר ביום, נהפך כל היום ליום תרועה, אם תקע בלילה לא יצא, כיון שלילה טפל ליום, ולא נחשב שכל היום נעשה יום תרועה, אבל כאשר תוקע ביום, נחשב כל היום, ליום תרועה, וגם ליל ר"ה נחשב יום תרועה.

שוב ראיתי שהדברים מפורשים להדיא ברש"י (סוכה דף מח, א) דאיתא בגמ' והיית אך שמח לרבות לילי יום טוב האחרון, וכתב רש"י ז"ל, "וכיון דאתרבי לילי יום טוב האחרון שהוא טפל, קל וחומר היום, שהוא עיקר, שחייב בשמחה" עכ"ל, מבואר מדברי רש"י שהלילה טפל ליום וכיון שיש ריבוי שיש מצות שמחה בליל יו"ט אחרון ק"ו שיש מצוה לשמוח ביום טוב אחרון.

ולפ"ז נראה שתושב ירושלים האוכל סעודת פורים בליל מוצאי שבת טז אדר יצא ידי חובה, דכיון שאוכל את סעודת פורים בתורת תשלומין למצות שמחה פורים של יום טו, אין חילוק אם יאכל את הסעודה בליל טז או ביום טז, שדוקא אם אוכל סעודה ביום פורים עצמו, האוכל בלילה לא יצא, כיון שיש מצוה לעשות את כל יום פורים להיות יום משתה ושמחה, ואם אוכל בלילה, כיון שאכל בחלק הטפל של יום פורים, לא יצא משום שלא עשה את כל יום פורים ליום משתה, אבל באופן שכבר עבר יום פורים, אלא שאוכל בתורת תשלומין למצות סעודה, אין חילוק האם יאכל בליל טז או ביום טז.

אכן יש מקום לטעון דכיון שמצד מצות שמחת פורים צריך לשמוח במשך כל יום פורים, א"כ גם באופן שיום טו חל בשבת, תקנו חכמים לעשות סעודה דוקא ביום טז, דע"י שאוכל סעודה ביום טז, נחשב כאילו שעשה את כל יום טז להיות יום משתה ושמחה, משא"כ אם יעשה סעודה בליל טז, לא עשה את כל יום טז להיות יום משתה ושמחה, ונראה שמסתבר יותר שתקנו תשלומין על סעודת פורים בלבד ולא תקנו תשלומין לעשות כל יום טז להיות שמחה.

כתב האשכול (הלכות פורים) ז"ל, "וקשיא לן תינח בחל ב"ד בשבת, אבל חל ט"ו בשבת האין עושין כרכים סעודתן ביום א, הא כתיב ולא יעבור, אית לן למימר דאין זה העברה כיון שסועד בט"ו שלו, אלא דלא מחשב לסעודת פורים, וסעודת יום א תשלומה" עכ"ל. מבואר מדברי האשכול שמקיימים את מצות שמחת פורים גם בשבת, אלא שעושים סעודה ביום א כיון שלא ניכר בסעודה של שבת שהיא לכבוד פורים, ונראה שלפי האשכול מסתבר שחכמים תקנו תשלומין רק על מצות סעודה בלבד ולא תקנו לעשות את כל יום טז להיות יום משתה ושמחה, כיון שמקיימים את מצות שמחת פורים גם בשבת, ולפ"ז נראה דכיון שתקנו תשלומין למצות סעודה בלבד, אם אכל סעודה בליל טז יצא ידי חובה.

כתב המאירי (מגילה דף ז ב) ז"ל, "סעודת פורים אין עיקר שמחתה אלא ביום, שהרי נאמר ימי משתה ושמחה ואם אכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, הן לילה שמחרתו יום הפורים הן לילה שעבר הפורים" עכ"ל, מבואר מדברי המאירי שדין סעודת פורים שאכלה בלילה מתייחס על ליל יד וגם על טו. וראיתי שכתבו להוכיח מדברי המאירי שתושב ירושלים שאכל סעודה במוצאי שבת ליל טז לא יצא. ונראה שאין ראיה, דכונת המאירי שאם אכל סעודת פורים בליל טז לא יצא, כיון שכבר עבר יום פורים ולכתחילה צריך לאכול סעודה דוקא ביום פורים, ולפ"ז נראה שבאופן שפורים חל בשבת עד כמה שהתחדש תשלומין למצות סעודת פורים, אין חילוק האם יאכל את הסעודה בליל טז או ביום טז.

אכן צ"ע א"כ מדוע נהגו לעשות סעודת פורים ביום טז בבוקר, ולא עושים את הסעודה בליל מוצאי שבת, ונראה דכיון שיש מצוה לאכול סעודת מלוה מלכה, אם יאכל סעודת פורים במוצאי שבת יכול להתפרש שעושה את הסעודה לכבוד מלוה מלכה, לכן לכתחילה נהגו לעשות סעודה דוקא ביום ראשון.

היוצא מדברינו שיש ב' סברות מדוע האוכל סעודה בליל טז יצא ידי חובה. א. יסוד הדין שאוכל סעודה בליל פורים לא יצא, כיון שעדיין לא חל מצות שמחה בלילה, אבל אם אכל בליל טז שפיר יצא, כיון שאכל אחרי שכבר חל מצות שמחה. ב. יסוד הדין שהאוכל בלילה לא יצא, כיון שהלילה טפל ליום, והאוכל סעודה בליל פורים, לא עשה את כל יום פורים להיות יום משתה ושמחה, משא"כ האוכל בליל טז יצא ידי חובה, משום שמסתבר שתקנו תשלומין על מצות סעודה בלבד ולא תקנו לעשות את כל יום טז ליום שמחה.

משלוח מנות

ד. תושבי ירושלים יתנו מתנות לאביונים ביום שישי יד אדר, ויעשו משלוח מנות ביום א טז אדר, ויש מהדרים לשלוח מנות לשכן גם בשבת¹³.

על הנסים

ה. תושבי ירושלים קוראים בתורה בפרשת ויבוא עמלק בשבת יום ט"ו, וכן אומרים על הנסים בשבת, בתפילה, וכן אומרים על הנסים בברכת המזון של סעודות שבת, ביום שישי יד אדר וכן ביום ראשון, לא קוראים בתורה ולא אומרים על הנסים (שו"ע סימן תרפ"ח, ו), בברכת המזון של סעודות פורים ביום א, לא יאמרו על הנסים בתוך ברכת נודה, אבל ראוי לומר בסוף ברכת המזון "הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות".

עשרה

ו. פרזים שקוראים מגילה ביום י"ד נחשב "מגילה בזמנה", לכן תושב עיר שלא יכול לבא לבית הכנסת, יקרא מגילה בביתו ביחידות ולכו"ע מברך לפני קריאת המגילה ג' ברכות. תושב ירושלים שקורא מגילה ביום י"ד, לכתחילה חייב לטרוח לקרוא מגילה דוקא לפני עשרה, ואין צריך עשרה שמחויבים במגילה, אלא יכול לקרוא לפני עשרה שכבר יצאו ידי חובה (רמב"ן במלחמות מגילה דף ה), דוקא במגילה של יום חייב לקרוא לפני עשרה, אבל בליל פורים יד, תושב ירושלים יכול לקרוא מגילה ביחידות עם ברכה (שער הציון סימן תרפ"ח, לג)¹⁴.

ועיין בספר נימוקי אורח חיים סימן תרפ"ח שפסק שאם עשה סעודת פורים בליל מוצאי שבת לא יצא ידי חובה, (ועיין בספר פורים משולש דבליצקי פ"ח ה"ג שהביא דבריו להלכה שאם אכל סעודה בליל מוצאי שבת לא יצא, אכן בהמשך הספר בעמוד קס הביא מכתב מהרב איזן שמצדד לומר שיצא ידי חובה). וראיתי מובא מדברי הרב חיד"א זצ"ל בספר מעגל טוב שכתב שבשנת תקל"ז חל טו באדר בשבת והגאון רבי שאול מאמסטרדם עשה סעודת פורים במוצאי שבת קודש ברוב שמחה עכ"ד, וכן כתב במשך חכמה שבפורים שחל בשבת אוכלים סעודת פורים בליל מוצאי שבת.

דינים העולים: תושב ירושלים האוכל סעודת פורים בליל מוצאי שבת מסתבר שיצא ידי חובה, וכן שמעתי מהגרמ"מ לובין שליט"א שיש צד גדול לומר שיצא ידי חובה, ונראה שלכתחילה לא יעשה סעודת פורים במוצאי שבת, כיון דלא ניכר לגמרי שעושה את הסעודה לכבוד פורים, דיתכן שעושה את הסעודה לשם מצות מלוה מלכה.

¹³ ברכי יוסף סימן תרפ"ח סקט"ו; משנה ברורה סק"ח, ועיין בשער הציון סק"ל שכתב שהפר"ח מצדד שיעשו משלוח מנות בשבת וביום א.

¹⁴ כתב הריטב"א (מגילה דף ד א) ז"ל, ומסתבר לי דבקריאת לילה ליכא קפידא בעשרה ואפילו שלא בזמנה דכולי עלמא, דהרי כפרים המקדימין ליום הכניסה בלילה במקומן היו קורין אותה דהא לא מפטרי מקריאה זו דחובה היא ובמקומן לא היה להם עשרה, ואף בלילה לא מכנפי להאי" עכ"ל, ולפי"ז גם תושבי ירושלים יכולים לקרוא מגילה בליל יד עם ברכה.

ז. נחלקו הפוסקים בדיעבד אם אינו מוצא עשרה במגילה של יום, יש אומרים שאם קורא ביחידות לא יברך לפניו את כל ג' הברכות, ויש אומרים שיברך לפניו ג' ברכות, ולמעשה ראוי לא לברך משום ספק ברכות להקל, ומי שמברך יש לו על מי לסמוך¹⁵.

ח. חולה קורונה שגר בירושלים שלא יכול לצאת מביתו ביום שישי לשמוע מגילה בציבור, או שנמצא בבידוד, יכולים לבא עשרה אנשים לעמוד על הכביש ברחוב, ולקרוא מגילה, החולה יעמוד בחלון וישמע את כל המגילה, בציור זה לפי כל השיטות נחשב ששומע מגילה בציבור, ויכול לברך על המגילה¹⁶.

מנין מרפסות בקריאת מגילה

ט. אם יש סגר ולא יכולים להתכנס ביחד עשרה אנשים, אם יעמדו עשרה אנשים כל אחד בחלון ביתו ורואים אלו את אלו, ושליח ציבור עומד ברחוב וקורא מגילה לפני עשרה אנשים שכל אחד נמצא בבית אחר, ורואים זה את זה, בפשטות נחשב שקורא מגילה לפני עשרה, גם לפי השיטות

¹⁵ איתא בגמ' (מגילה דף ה, א) אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה אפילו ביחיד, שלא בזמנה בעשרה. יש להסתפק באופן שיום ט"ו חל בשבת שכרכים מקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד, האם נחשב מגילה שלא בזמנה וחייבים לקרוא בעשרה או דנחשב מגילה בזמנה, ומצינו שנחלקו בזה הראשונים.

כתב הרמב"ם (פ"א ממגילה ה"ז), "וכל אלו שמדימין וקוראין **קודם ארבעה עשר**, אין קוראין אותה בפחות מעשרה" עכ"ל. מבואר מדברי הרמב"ם שדין מגילה שלא בזמנה שחייבים לקרוא בעשרה נאמר רק באופן שמקדימים וקוראים לפני יום י"ד אבל באופן שקוראים מגילה ביום י"ד, כגון ט"ו שחל בשבת שכרכים מקדימים וקוראים ביום י"ד הרי"ז נחשב מגילה בזמנה ואין חיוב לקרוא בעשרה. ועיין בחז"א סימן קנ"ה סק"ב וכן באור שמח שמדייקים כן מלשון הרמב"ם. וכן מבואר בשו"ת תמים דעים סימן ק"פ שכרכים שקוראים מגילה ביום י"ד נחשב מגילה בזמנה.

אכן יעויין בר"ן רשב"א וריטב"א (מגילה דף ה) שכתבו להדיא שבאופן שיום ט"ו חל בשבת כרכים שקוראים מגילה ביום י"ד הרי"ז נחשב מגילה שלא בזמנה וחייבים לקרוא דוקא בעשרה. וכן פסק משנ"ב סימן תר"צ סקס"א,

ועיין בחז"א (סימן קנה סק"ב) שפסק שתושב ירושלים שקורא ביחידות ביום יד יברך לפניו. ויש ג' צדדים שיכול לברך. א. שמא הלכה כמו בעל המאור שגם במגילה שלא בזמנה עשרה אינו מעכב. ב. שמא הלכה כמו הרמב"ם דנחשב מגילה בזמנה. ג. שמא הלכה כמו הראב"ד שאם קרו בעיר בעשרה גם יחיד מברך.

ועיין פרי חדש (סו"ס תרצ) שפסק שתושב ירושלים שקורא מגילה ביום יד נחשב מגילה שלא בזמנה ואם קורא ביחידות לא יברך, וכן פסקו שולחן גבוה (סימן תרצ, מ) וחוג הארץ (דיני פורים עמוד ה), משנ"ב (סימן תר"צ, סא) וכף החיים (סימן תרצ, קיח), וכן פסק באור לציון ח"ד.

ועיין בסדר פורים משולש (הגר"ח זוננפלד שנת עתר) שפסק שיחיד יקרא מגילה עם ברכה, וכן פסק הליכות שלמה (פכ"ד, א) שגם הקורא ביחידות יברך לפניו, וכן פסק מרן הגריש"א (מובא בשבות יצחק).

¹⁶ דין זה מבואר להדיא במשנה (ר"ה דף כז, ב) שהעובר אחורי בית הכנסת ושומע מגילה יצא ידי חובה, ועיין בר"ן (דף ז א מדפי הרי"ף) דשואל לפי רב אסי שיש חיוב לקרוא מגילה בזמנה בעשרה מדוע יצא, ותירץ דכיון ששומע מגילה שנקראת בעשרה לכן יוצא ידי חובה.

שלא חל צירוף לגבי אמירת דבר שבקדושה, כיון שיש פירסום הנס, שיש עשרה אנשים ששומעים את קריאת המגילה¹⁷.

¹⁷ תנן (ר"ה דף כז, ב) וכן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא, ואם לאו לא יצא, מבואר מדברי המשנה דיחיד ששומע מגילה מאחורי בית הכנסת יצא ידי חובתו, והקשו הראשונים לפי שיטת רב אסי (מגילה דף ה, א) שיש חיוב לקרוא מגילה בזמנה בעשרה, א"כ מדוע יחיד ששמע מגילה מאחורי בית הכנסת, יצא ידי חובתו, הרי לא שמע מגילה בעשרה, ומצינו כמה נוסחאות בראשונים ליישב שאלה זו.

כתב הריטב"א (ר"ה דף כז, ב) ז"ל, "וקשיא להו דהא מגילה תנן הכא דבעי עשרה שלא בזמנה, ובזמנה רב חייש לדבר אסי (מגילה ה' א'), ולא תירצו בזה כלום, ורבותי אומרים דמתניתין לא קשיא, דאפילו במגילה לא בעי עשרה מדין דבר שבקדושה, אלא משום פרסומי ניסא וכל ששמע מתוך עשרה דאיכא פרסומי ניסא סגי בהכי דבקריאתה בעינן פרסומי ניסא.

ומעתה לפי שיטה זו לענין צירוף עשרה בכל דבר שבקדושה בעינן שיהיו כולם ברשות אחת כההיא דפרק כל גגות ואם לאו אינו עולה להם וגם אינו יוצא, וכל דלא בעינן עשרה, כגון שופר ומגילה וכיוצא, אפילו [אינם] ברשות אחת יצאו לעולם, ואפילו בדבר שבקדושה דבעינן עשרה חייב הוא לענות עמהם" עכ"ל.

מבואר מדברי הריטב"א שיסוד הדין שצריך עשרה במגילה שיהיה פירסום הנס בקריאת המגילה ואין צריך שם ציבור, ונראה לדייק מלשון הריטב"א שלגבי מגילה אפילו אם קורא לפני עשרה שנמצאים בכמה בתים, נחשב מגילה בעשרה, כיון שיש עשרה ששומעים את קריאת המגילה נחשב שיש פירסומא ניסא בקריאת המגילה ולא צריך לקרוא מגילה לפני ציבור שחל עליהם השראת השכינה.

כתב הר"ן (ר"ה דף ז א מדפי הר"ף) ז"ל, "ותירצו דההיא דפרק כיצד צולין מיירי לענין לענות בכל דבר שבקדושה עם הצבור דלרב מפסקת ואין עונה עמהם משום דכל דבר שבקדושה אין פחות מעשרה והרי הוא כעומד מבחוץ, ולריב"ל אין מחיצה מפסקת והרי הוא כעומד בתוך עשרה שבפנים ועונה עמהם וקי"ל כריב"ל.

וקשיא להו [לרב] דהא קול מגילה תנן ומגילה בעינן עשרה בין בזמנה בין שלא בזמנה, ואפילו לרב דאמר בזמנה ביחיד, הא אמרינן התם דחש רב להא דרב אסי דאמר בעשרה, ולא קושיא היא, דהא דבעינן עשרה במגילה היינו משום פרסומי ניסא ובמקום קריאתה הוא דבעינן 'לפרסומי ניסא והא איכא, ואף על גב דהאי שמע לה במקום דליכא עשרה, קריאתה מיהא בעשרה הוא, וממקום דאיכא פרסומי ניסא שמע לה ומש"ה יצא, ואם לאו לא יצא" עכ"ל.

מבואר מדברי הר"ן שיסוד הדין שצריך לקרוא מגילה בעשרה בשביל שיהיה פירסום הנס, אכן משמע מלשון הר"ן שצריך שבמקום הקריאה יהיה עשרה ביחד, אלא שיחיד שעובר מאחורי בית הכנסת יצא ידי חובתו, כיון דשמע מגילה שנקראת לפני עשרה ויש פירסומא ניסא במקום שקוראים את המגילה, ונראה מדברי הר"ן שאם הש"צ יקרא מגילה לפני עשרה שכל אחד נמצא בבית אחר ורואים זה את זה, לפי השיטות שלא חל צירוף ע"י ראייה, לא נחשב קריאת מגילה בעשרה, אכן יש מקום לדחות שהר"ן גם מודה שאם יש עשרה שכל אחד נמצא בבית אחר ורואים אלו את אלו מצטרפים ביחד כיון שיש פירסום הנס, אולם בציור של יחיד שעובר מאחורי בית הכנסת, אינו רואה את הציבור וגם הציבור לא רואים אותו ולכן הר"ן היה צריך לומר סברא מיוחדת דכיון ששומע מגילה שנקראת בעשרה יצא ידי חובתו.

כתב בשו"ת הרשב"א (ח"ג סימן רפו) ז"ל, "שאלת אם יחיד שביתו סמוך לבית הכנסת מהו לענות קדיש וקדושה בביתו, שיש נוהגין כן מההיא דר' יהושע בן לוי דאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים והלכה כוותיה מדמייני מינה ראייה פרק אלו נאמרין, ויש חולקין על זה מההיא דצבור בקטנה ושליח צבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן.

תשובה גם רבותי נ"ע ראיתי שנחלקו בדבר זה, ואני דעתי נוטה כדברי הנוהגין בו היתר וכן דעת רבותי הצרפתים ז"ל וראיתם מההיא דר' יהושע בן לוי. **ועוד מדאמרין פרק ראוהו ב"ד היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא למאן דאמר למקרא מגילה בעינן עשרה, דאי לא תיקשי ההוא לרב אסי דבעי עשרה" עכ"ל.**

מבואר ברשב"א דיחיד שנמצא בביתו ושומע קדיש מבית הכנסת מותר לענות לדבר שבקדושה, ומביא ראייה מדברי המשנה דיחיד ששומע מגילה מאחורי בית הכנסת יוצא ידי חובה, והלא לפי רב אסי צריך לקרוא בעשרה, אלא בהכרח דכיון שיש בבית הכנסת עשרה, גם יחיד שנמצא מאחורי בית הכנסת יכול להצטרף לעשרה, א"כ ה"ה יחיד יכול לענות לקדיש וקדושה דשומע מביתו.

ולכאורה אינו מובן ראיית הרשב"א, הלא לפי הראשונים שחולקים על תוס' וסוברים שיחיד שנמצא בביתו ושומע קדושה מבית הכנסת לא יענה, היינו משום שאינו מצורף עם הציבור שנמצא בבית הכנסת ולכן לא יענה לקדיש וקדושה כיון דאסור לומר דברים שבקדושה ביחידות, אבל לגבי יחיד דשומע מגילה מאחורי בית הכנסת, שפיר יוצא ידי חובה, כיון שמגילה אינה דבר שבקדושה. ולכאורה מוכח מדברי הרשב"א שלפי רב אסי שצריך לשמוע מגילה בעשרה, צריך לשמוע מגילה דוקא בציבור, ולא מועיל שיש פירסומא ניסא, אלא צריך תורת ציבור, דהיינו שלפי רב אסי מגילה נחשבת כמו דבר שבקדושה.

כתב בחידושי הר"ן (מגילה דף ה א) ז"ל, וכתב רבינו ש"צ מפני שזהו טעמו של רב אסי דאמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה **דקא סבר דבכלל תורה ונביא הוא. ואין קורין בהן בפחות מעשרה** עכ"ל, מבואר מדברי הר"ן שרבי אסי סובר שמגילה בכלל דבר שבקדושה ולכן צריך לקרוא מגילה דוקא בעשרה, ונראה שלפי הר"ן מבואר היטב דברי הרשב"א שמביא ראייה מדברי המשנה בר"ה שיחיד שנמצא ברשות אחרת יכול להצטרף לומר דבר שבקדושה, דאם אינו יכול להצטרף לענות לקדיש, ה"ה אינו יכול להצטרף לצאת ידי חובה במגילה, כיון שצריך לשמוע מגילה דוקא בציבור וצריך להיות חלק מהציבור.

כתב שו"ע (סימן נה, ו), ואם התחיל אחד מהעשרה להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם, או שהוא ישן, אפילו הכי מצטרף עמהם עכ"ל, מבואר דיין מצטרף למנין עשרה לגבי תפילה. כתב משנה ברורה (סימן נה ס"ק לג) או שהוא ישן - עיין בפמ"ג שכתב דה"ה לענין זימון עשרה ג"כ ישן מצטרף לדעת הש"ע כמו לענין תפלה ולענין קריאת התורה ונשיאת כפים צ"ע אך לענין קריאת המגילה בודאי אין הישן מצטרף לעשרה לכ"ע דבמגילה בעי עשרה לפירסומא ניסא ובישן ליכא פירסום עכ"ל, מבואר שישוד דין עשרה במגילה לא בשביל שיהיה השראת השכינה בקריאת המגילה, אלא בשביל פירסום הנס.

ונראה שלפי שיטת הריטב"א מסתבר שיחול צירוף לגבי מגילה באופן שקורא במנין מרפסות ויש עשרה שרואים אלו את אלו, אבל לפי הרשב"א והר"ן לא יחול צירוף כיון שלגבי מגילה שלא בזמנה שחייבים לקרוא בעשרה מגילה היא כמו דבר שבקדושה.

סיכום ג' ראיות. יש להביא ג' ראיות שדין קריאת מגילה בעשרה לא מדין דבר שבקדושה. א. שיטת הרמב"ן שאפשר לקרוא לפני עשרה שכבר יצאו ידי חובה. ב. יש אומרים שאפשר לקרוא לפני עשר נשים, אפילו שאין להם שם ציבור. ג. עיין פמ"ג סימן נה שכתב שאפילו שאפשר לומר קדיש לפני תשעה ועוד אחד ישן, לגבי מגילה צריך דוקא עשר ערים שיהיה פירסום הנס, ולפי"ז לפי שיטת הרמב"ן והריטב"א אפשר לקרוא מגילה בפורים משולש בירושלים במנין מרפסות, וכן שמעתי מהגרמ"ש קליין שליט"א שגם לפי הפוסקים שלא חל צירוף ע"י ראייה לגבי דבר שבקדושה, מ"מ לגבי מגילה בעשרה, חל צירוף ע"י ראייה, כיון שישוד הדין שצריך עשרה בשביל שיהיה פירסום הנס.

מנין של עשר נשים

י. הרבה נשים רגילות כל שנה לשמוע מגילה ביחידות, ויש להודיע לנשים תושבי ירושלים שבשנה זו צריכות לשמוע מגילה דוקא בעשרה, ולכתחילה ראוי יותר שנשים ישמעו מגילה בעזרת נשים בבית הכנסת, שקוראים מגילה לפני עשרה גברים, נשים שאינם יכולות לבא לבית הכנסת, ישמעו קריאת מגילה במנין של עשר נשים¹⁸.

תושב עיר להוציא תושב ירושלים

יא. כיון שפרזים ומוקפים שניהם קוראים מגילה ביום י"ד, בשנה זו תושב עיר לכתחילה יכול להוציא את תושב ירושלים במגילה ביום יד, אבל תושב ירושלים לא יוציא את תושב עיר במגילה ביום יד, תושב עיר ששמע מגילה מתושב ירושלים, יחזור ויקרא מגילה בלי ברכה¹⁹.

¹⁸ יש להסתפק לגבי מגילה שלא בזמנה, האם קורא מגילה לפני עשר נשים נחשב מגילה בעשרה, ומצינו שנחלקו הפוסקים בשאלה זו. כתב בספר חוג הארץ (מהר"י אלגזי אות ג) ז"ל, "ונראה לענ"ד פשוט שאם יהיה בבית עשרה נשים שנתקבצו שם לשמוע מקרא מגילה מהבעל הבית, שפיר מקרי בעשרה וקורא להן מגילה בברכות. וראיה לזה מההיא דפסחים (דף צא א) וזה פשוט" עכ"ל. מבואר מדברי חוג הארץ שנקט לדבר פשוט שקורא בפני עשרה נשים נחשב קריאה בעשרה.

ועיין בצפנת פענח (השמטות להלכות מגילה פ"א ה"ג) שכתב דקריאת מגילה שלא בזמנה הוי רק בגדר פרסום הנס ונ"מ דלא יכול לקרוא מגילה לפני עשר נשים, דכל היכא דבעי עשרה לא שייך שם נשים, כמבואר בגמ' (ברכות דף מה ב) מאה נשי כתרי גברי דמיין עכ"ד.

כתב בסדר פורים משולש (של הגר"ח זוננפלד; י"ל ירושלים שנת תרנ"ו) ז"ל, "יש אומרים שצריך להזהר שתהיה בעשרה יותר מכל שנה, כיון שאינה זמנה, לכן צריכים הנשים לשמוע בבית הכנסת דוקא" עכ"ל. משמע שהקפיד שנשים ישמעו מגילה דוקא בבית הכנסת ולא ישמעו במנין של עשר נשים. וכן כתב בלוח אר"י לגבי פורים משולש ז"ל, "וגם הנשים ישמעו קריאת המגילה בבית הכנסת דוקא כו', יש מקילין לנשים כשהן עשר לקרוא לעצמן בהברכות" עכ"ל. מבואר מדברי הגרי"מ ט שלכתחילה ראוי שנשים ישמעו מגילה דוקא בבית הכנסת, והיינו בשביל לשמוע מגילה שנקראת לפני עשרה גברים, ועיין בספר פורים המשולש (דבילציקי; פ"ב ה"ח ובמקורות והערות סק"ז) שפסק שלכתחילה ראוי שנשים ישמעו מגילה במנין של גברים ואם לא ישמעו במנין של עשר נשים, ועיין במילואים שביארנו בהרחבה.

¹⁹ יסוד הדין שבן עיר אינו מוציא בן כרך במגילה ביום ט"ו, משום שבן עיר אינו מחויב במגילה ביום ט"ו וכאשר בן עיר קורא מגילה ביום ט"ו אי"ז קריאת מגילה של מצוה, משא"כ בפורים משולש שבן עיר קורא מגילה ביום י"ד, שפיר מוציא את בן כרך ביום י"ד משום שעיקר חיובו של בן עיר במגילה ביום י"ד, וכמו שמוציא את בן עיר אחר ביום י"ד, ה"ה מוציא את בן כרך ביום י"ד ופשוט.

ונראה שבפורים משולש בן כרך אינו מוציא את בן עיר במגילה ביום יד, משום שלגבי בן עיר עיצומו של יום פורים חל ביום יד ומקיים את מצות מגילה בדרגה גמורה, משא"כ בן כרך שקורא מגילה ביום יד מקיים מצות מגילה בדרגה קלושה כיון שבן כרך לא עושה סעודת פורים ביום יד ולגבי בן כרך עיצומו של יום פורים חל ביום טו, לכן אינו מוציא את בן עיר, ועיין במילואים פרק מו שהתבאר בהרחבה.

בגדי שבת

יב. יש אומרים שתושב ירושלים ילבש בגדי שבת בליל יד וביום יד, לכבוד מצות מגילה, ויש אומרים שביום יד אין צריך ללבוש בגדי שבת, אולם ביום טז לכו"ע תושב ירושלים צריך ללבוש בגדי שבת לכבוד שמחת פורים²⁰.

שהחיינו

יג. ראוי להדר שתושבי ירושלים יברכו שהחיינו ביום שבת, ויכוין לברך על עיצומו של יום פורים שחל בשבת²¹.

²⁰ כתב הרמ"א (סימן תרצ"ה, ב) שנכון ללבוש בגדי שבת וי"ט בפורים. יש להסתפק האם לובשים בגדי שבת לכבוד מצות מגילה או שלובשים בגדי שבת משום עיצומו של יום פורים שנחשב יו"ט מדרבנן. ונ"מ בפורים משולש שכרכים קוראים מגילה ביום י"ד האם צריכים ללבוש בגדי שבת ביום י"ד או לא.

כתב בסדר פורים משולש (להגרי"ח זוננפלד זצ"ל) ז"ל "בערב ליל י"ד באדר שהוא ליל ו' ערב שבת כי תשא, לובשין בגדי שבת ומתפללין ערבית כבכל לילה, ואין אומרים על הנסים, (ופוקדין איש את רעהו בלשון יו"ט, מאחר שהוא זמן קריאת המגילה) עכ"ל, מבואר שבני ירושלים לובשים בגדי שבת ביום י"ד וקשה הלא יום י"ד אינו עיצומו של יום פורים אלא רק שקוראים מגילה ביום י"ד א"כ מדוע לובשים בגדי שבת ביום י"ד. וראיתי בספר פורים המשולש שהביא דין זה וכתב שלובשים בגדי שבת לכבוד מצות מגילה. אכן דין זה הוא חידוש גדול ולפי פשוטו נראה שיסוד הדין ללבוש בגדי שבת פורים משום עיצומו של יום פורים, ועוד קשה הלא בחנוכה אין רגילים ללבוש בגדי שבת לכבוד מצות הדלקת נר חנוכה א"כ מדוע צריך ללבוש בגדי שבת לכבוד מצות מגילה.

ועיין במועד לכל חי (סימן לא, יח) שכתב שצריך ללבוש בגדי שבת בליל יד, ולא רק ביום יד, ומבאר כיון שהטעם שלובשים בגדי שבת זכר למה שקוראים במגילה ותלבש אסתר מלכות, ומרדכי יצא בלבוש מלכות, איך יתכן לקרוא פסוקים אלו במגילה בלבוש של חול עכ"ל, ולפי"ז מבואר היטב המנהג ללבוש בגדי שבת בירושלים בליל יד וביום יד, אפילו שלא חל עיצומו של יום פורים, מ"מ כיון שקוראים במגילה ומרדכי יצא בלבוש מלכות, לכן נהגו ללבוש בגדי שבת.

ועוד צ"ע סיום דברי הגרי"ח זצ"ל שכתב "פוקדים איש את רעהו בלשון יו"ט", וקשה הלא יום י"ד אינו יו"ט לגבי כרכים וצ"ע. ועיין בשו"ת הסבא קדישא (סוף ח"א) שכתב שם סדר פורים משולש וכתב ז"ל, "ביום א ט"ז בו לובשין בגדי שבץ ואין אומרים תחנונים", ונראה מדבריו שאין צריך ללבוש בגדי שבת ביום יד.

²¹ יש להסתפק האם חכמים תקנו ברכת שהחיינו בפורים על מצות מגילה שהיא מצוה שבאה מזמן לזמן או שתיקנו גם על עיצומו של יום פורים. ועיין במאירי שמבואר שתקנו מגילה גם על עיצומו של יום פורים, ונ"מ דמי שאין לו מגילה מברך שהחיינו על עיצומו של יום פורים, והנה להלכה לא נקטינן כמו המאירי אבל לכתחילה ראוי לחוש לשיטתו, ונראה שלפי המאירי ראוי לתושבי ירושלים לברך בשבת שהחיינו על פרי חדש ולכוין לברך שהחיינו על עיצומו של יום פורים, אכן יש לדון דכיון שביום שישי מברכים שהחיינו על מצות מגילה ממילא חלה ברכת שהחיינו גם על עיצומו של יום פורים, ומצינו שנחלקו בזה הראשונים דעיין בסוכה דף מו שמבואר שבונה סוכה שמברך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה, ונחלקו הראשונים האם נפטר בברכת שהחיינו גם על הי"ט של סוכות, ועיין ביאור הלכה (סימן תרמא, א) שהביא את מחלוקת הראשונים, שלפי שיטת תוס' לא יברך ולפי הרמב"ם והרמב"ן חייב לחזור ולברך. ונראה שלפי שיטת המאירי שתקנו לברך על עצם היום, ובצירוף שיטת הרמב"ן דשהחיינו על המצוה לא פוטר את שהחיינו על היום, לפי"ז ראוי להדר לברך בשבת שהחיינו על פרי חדש, ועיין הליכות שלמה (עמוד שנח דבר הלכה אות ה) שפסק שאין צריך להדר לברך שהחיינו בשבת על פרי חדש בשבת, וצ"ע.

תחנון ביום טז

יד. בירושלים לא אומרים תחנון ולמנצח ביום א ט"ז אדר, אבל בני עיר אומרים תחנון ביום א, כיון שכלפיהם לא נוהג שום דין ביום א²².

פרק ג

פרוז בן יומו בפורים משולש

בפורים משולש פרזים ומוקפים שניהם קוראים מגילה ביום י"ד, מ"מ יש ה' חילוקי דינים בין פרזים למוקפים. א. פרזים עושים סעודת פורים ומשלוח מנות ביום יד, ותושבי ירושלים עושים סעודת פורים ומשלוח מנות ביום טז. ב. פרזים קוראים בתורה ביום יד, תושבי ירושלים קוראים בתורה בשבת ביום טו. ג. פרזים אומרים על הנסים ביום יד, תושבי ירושלים אומרים על הנסים בשבת ביום טו. ד. פרזים נוהגים לא לעשות מלאכה ביום יד, ואילו תושבי ירושלים מותרים לעשות מלאכה ביום יד. ה. פרוז שקורא מגילה ביחידות לכו"ע יכול לברך לפניו, ואילו תושב ירושלים שקורא ביחידות יש אומרים שלא יברך. והורו גדולי הוראה שיש בפורים משולש דין פרוז בן יומו, וכן דין מוקף בן יומו, כלפי חילוקי הדינים שיש בין פרזים למוקפים.

נכנס לעיר לפני שקיעת החמה

א. תושב ירושלים שנכנס לעיר לפני שקיעת החמה של ליל י"ד, אם דעתו להשאר בעיר עד עלות השחר של יום י"ד, וכן עשה בפועל שנשאר בעיר עד עלות השחר של יום י"ד, נעשה "פרוז בן יומו", ויש בזה חמשה נ"מ להלכה כמו שביארנו בפתיחה, שיעשה סעודת פורים, משלוח מנות, על הנסים, וישמע קריאת התורה ביום י"ד. וכן אם יקרא מגילה ביחידות יברך על המגילה.

נכנס לעיר באמצע ליל י"ד

ב. תושב ירושלים שנכנס לעיר באמצע ליל י"ד ונשאר בעיר עד עלות השחר של יום י"ד, יש מחלוקת הפוסקים האם נעשה פרוז בן יומו, יש אומרים שנעשה פרוז בן יומו, ונ"מ שיעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום י"ד, ויש אומרים שלא נעשה פרוז בן יומו ויעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום ט"ז²³, אולם לפי כל השיטות יקרא מגילה ביום י"ד עם ברכה²⁴.

²² עיין בהליכות שלמה (עמוד שנט) שכתב שנהגו שלא לומר תחנון ולמנצח גם בפרזים ביום טז אדר בפורים משולש, אכן בחוט שני (שבת ח"ד עמוד שסג) כתב לומר תחנון בפרזים ביום טז, וכן שמעתי מהגרמ"ש קליין שליט"א שצריך לומר תחנון בפרזים ביום טז, כיון שלא נוהג שום דין ביום טז.

²³ לפי שיטת פמ"ג ומשנה ברורה נעשה פרוז בן יומו, כלפי זה שחל עליו עיצומו של יום פורים ביום יד, ונ"מ שיעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום יד. לפי שיטת חזו"א לא נעשה פרוז בן יומו, ונ"מ שלא יעשה סעודת פורים ביום יד.

²⁴ ביאור הדברים שבציור זה גם החזו"א מודה שיקרא מגילה ביום יד עם ברכה, כיון שגם תושבי ירושלים קוראים מגילה ביום יד, אלא שיש הבדל בין פרזים ומוקפים לגבי עיצומו של יום פורים ודין שמחה וסעודת פורים האם לעשות סעודת פורים ביום יד או ביום טז.

נכנס לעיר אחרי עלות השחר

ג. תושב ירושלים שנכנס לעיר ביום יד אחרי עלות השחר, יקרא מגילה בעיר, ביום י"ד עם ברכה, ולפי כל הפוסקים יעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום ט"ז.

נכנס לעיר בערב שבת

ד. תושב ירושלים שקרא מגילה ביום י"ד בירושלים, לפני כניסת שבת נסע לשבות בעיר ונשאר בעיר כל יום שבת, לא הפסיד מצות מגילה שקרא ביום י"ד, ונ"מ אם היה שליח ציבור וקרא מגילה ביום יד בבית הכנסת בירושלים ואח"כ נסע לעיר, הציבור בירושלים אינם צריכים לשמוע קריאת מגילה שנית²⁵.

נכנס לעיר בערב שבת, האם יעשה סעודה ביום ט"ז

ה. תושב ירושלים שקרא מגילה ביום י"ד בירושלים, לפני שבת נכנס לעיר ונשאר כל השבת בעיר, יאמר על הנסים בשבת, וכן יעשה סעודת פורים ומשלוח מנות בעיר ביום ט"ז²⁶.

²⁵ שיטת חז"א (דינים העולים סק"ז) שתושב ירושלים שנכנס לעיר באמצע יום י"ד ונשאר בעיר עד עלות השחר ביום ט"ו, הפסיד לגמרי את ב' ימי פורים, כיון שלא היה בירושלים בזמן עלות השחר של יום טו לא חל עליו חיוב יום טו. ונראה לכאור' שלפי שיטת החז"א תושב ירושלים שקרא מגילה ביום י"ד בירושלים ונסע לשבות בבני ברק, לא יאמר על הנסים בשבת ולא יעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום ט"ז, כיון שהפסיד את יום ט"ו. ויש להסתפק לפי"ז האם נאמר שהפסיד ג"כ את מצות מגילה שקרא ביום י"ד או שלא הפסיד מצות מגילה.

בספר חוט שני (שבת ח"ד) כתב שאפילו אם נאמר שהפסיד את סעודת פורים ומשלוח מנות, לא הפסיד את מצות מגילה שקרא ביום י"ד, דכיון שחז"ל תקנו שכרכים ג"כ יקראו מגילה ביום י"ד, כולם חייבים לקרוא מגילה ביום יד, גם מי שלא יתחייב כלל בפורים ביום ט"ו, ולפי"ז ה"ה יכול להוציא רבים ידי חובתם ביום י"ד עכ"ד. וראיתי בספר שבות יצחק שהביא שכן הורה מרן הגריש"א זצ"ל שלא הפסיד מצות מגילה שקרא ביום י"ד. ושאלתי את מרן הגר"ק שליט"א תושב ירושלים שקרא מגילה ביום יד ואח"כ נסע לשבות בעיר, האם הפסיד את מצות מגילה וכתב לי, "לכאורה הפסיד". ועיין במילואים פרק מב שהתבאר בהרחבה.

²⁶ שיטת חז"א (דינים העולים סק"ז) שבן כרך שנכנס לעיר באמצע יום י"ד ונשאר בעיר עד עלות השחר ביום ט"ו מפסיד לגמרי את יום פורים ולא יקרא מגילה ביום ט"ו עכ"ד. ויסוד דין זה נובע מדברי הירושלמי שבן כרך שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לעיר נפטר מכאן ומכאן. ונראה לפי החז"א שתושב ירושלים שנכנס לפני שבת לבני ברק ונשאר כל השבת בעיר שהפסיד את יום ט"ו ונ"מ שלא יאמר על הנסים בשבת, וכן לא יעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום ט"ז כיון שלא היה בירושלים בעלות השחר ביום ט"ו.

ועיין במילואים (פרק כב ואילך) שהבאנו ראיות מדברי כמה ראשונים שבן כרך שנכנס לעיר באמצע יום י"ד, יקרא מגילה בעיר ביום ט"ו משום דין מוקף קבוע, וכן יעשה סעודת פורים ומשלוח מנות בעיר ביום ט"ו. ונראה דכל מה שמבואר בירושלמי שבן כרך שעקר דירתו בליל ט"ו נפטר מכאן ומכאן, נאמר רק באופן שעקר דירתו לגמרי בליל ט"ו ועבר לגור בעיר בקביעות, אבל באופן שנכנס לעיר ליום ט"ו בלבד, יקרא מגילה ביום ט"ו בעיר משום דין מוקף קבוע. ולפי"ז נראה שתושב ירושלים שנכנס לבני ברק לפני שבת יאמר על הנסים בשבת ויעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום ט"ז בעיר, אלא שצריך ליתן משלוח מנות לתושב ירושלים שמחויב בסעודה ביום ט"ז. ועיין בס' אלה הם מועדי סימן נ"ט שמביא ששמע הוראה זו מפי מרן הגריש"א זצ"ל.

פרק ד

מוקף בן יומו בפורים משולש

נשאר בירושלים עד שבת בבוקר

א. תושב עיר שנכנס לירושלים לפני שקיעת החמה של ליל י"ד ודעתו להשאר בירושלים עד שבת בבוקר, וכן עשה בפועל שנשאר בירושלים, חל עליו דין "מוקף בן יומו", ונ"מ להלכה שיעשה סעודת פורים, משלוח מנות ביום טז, יאמר על הנסים בשבת ולא ביום שישי, וכן לא יעשה סעודת פורים ביום שישי.

נשאר בירושלים עד עלות השחר של יום י"ד

ב. תושב עיר שנכנס לירושלים לפני שקיעת החמה של ליל י"ד ודעתו להשאר בירושלים עד עלות השחר של יום י"ד, ולפני שבת יחזור לביתו בעיר, וכן עשה בפועל שחזר לעיר באמצע יום י"ד, עיקר הדין שנחשב "פרוז", לכן יעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום י"ד ולא ביום ט"ז, אם רוצה להדהר, יעשה את עיקר סעודת פורים ומשלוח מנות ביום יד, ויעשה קצת סעודה ויתן משלוח מנות אחד גם ביום ט"ז.²⁷

²⁷ שיטת רש"י שבן עיר שהלך לכרך בליל י"ד, אם דעתו להשאר בכרך עד עלות השחר של יום ט"ו חל עליו דין מוקף בן יומו, אבל אם דעתו לחזור לעיר בליל ט"ו, נשאר עליו דין פרוז כיון שאינו רוצה להיות בכרך בשעה שחל חיוב מגילה של כרך. שיטת הרא"ש שבן עיר שהלך לכרך בליל י"ד, אם דעתו להשאר בכרך עד עלות השחר של יום י"ד, חל עליו דין מוקף בן יומו ונפטר מחיוב מגילה ביום י"ד ויקרא מגילה ביום ט"ו.

ונראה שלפי שיטת רש"י תושב עיר שנכנס לירושלים בפורים משולש בליל י"ד ודעתו לצאת מירושלים לפני כניסת שבת ויחזור לשבות בעיר, הרי הוא נשאר פרוז ויעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום י"ד, דכיון שלא יהיה בירושלים בזמן עלות השחר של יום ט"ו בזמן שיחול עיצומו של יום פורים כלפי מוקפים, נשאר עליו דין פרוז. אבל לפי הרא"ש חל עליו דין מוקף, כיון שלא היה בעיר בזמן עלות השחר של יום י"ד ויעשה סעודה ומשלוח מנות ביום ט"ז. ועיין לעיל (פרק לו, ג) שכתבנו שנקטינן עיקר להלכה כמו שיטת רש"י משום שהב"י מפרש שיטת הרמב"ם כמו שיטת רש"י, ועיין במאמר מרדכי שכתב דכיון שהב"י מפרש את שיטת הרמב"ם כמו שיטת רש"י והשר"ע העתיק את לשון הרמב"ם ברור שהשר"ע שדעת השר"ע לפסוק כמו שיטת רש"י. וכן פסקו משנה ברורה וחזו"א כמו שיטת רש"י. ולפי"ז תושב עיר שנכנס לירושלים בשקיעת החמה בליל י"ד ונשאר עד עלות השחר ביום י"ד וחזר לעיר באמצע יום שישי, נשאר עליו דין פרוז ויעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום י"ד.

בספר הלכות חג בחג פורים המשולש (הערה נ"ב) כתב בשם מרן הגרש"א זצ"ל שבפורים משולש יתכן שרש"י מודה לשיטת הרא"ש כיון שגם מוקפים קוראים מגילה ביום י"ד וביום ט"ו אין חיוב כלל, א"כ בן עיר שהיה בירושלים בעלות השחר של יום י"ד יחול עליו דין מוקף בן יומו כלפי זה שיקרא מגילה ביום י"ד ויעשה סעודה ומשלוח מנות ביום ט"ז. ולפי"ז כתב להחמיר שבן עיר שנכנס לירושלים בליל י"ד ונשאר בירושלים עד עלות השחר ביום י"ד שיעשה סעודה ומשלוח מנות ביום י"ד וביום ט"ז עכ"ד.

אכן מרן הגריש"א זצ"ל הורה שבן עיר שנכנס לירושלים בליל י"ד וחזר לעיר באמצע יום שישי שלא נעשה מוקף משום שגם בפורים משולש עיקר חלות יום פורים בירושלים בעלות השחר של יום ט"ו ואע"ג שאין עושים סעודה בשבת מ"מ נשאר בשבת דין אמירת על הנסים וקריאת התורה עכ"ד (ראה בספר שבות יצחק דין פורים משולש שהביא הוראת מרן הגריש"א זצ"ל).

תושב ירושלים שהלך לעיר וחזר לירושלים

ג. תושב ירושלים שנכנס לעיר לפני שקיעת החמה של ליל י"ד ונשאר בעיר עד עלות השחר ביום י"ד וקרא מגילה ביום י"ד בעיר, לפני כניסת שבת חזר לירושלים, יעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום י"ד וגם ביום ט"ז, וכן יאמר על הנסים ביום י"ד וכן ביום ט"ז²⁸.

תושב עיר שנכנס לירושלים לפני שבת

ד. תושב עיר שקרא מגילה ביום י"ד בעיר וכן עשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום י"ד בעיר, לפני שבת נכנס לשבות בירושלים, אינו חייב לעשות סעודת פורים ומשלוח מנות ביום ט"ז, וכן לא יאמר בשבת על הנסים, ולפי שיטת החזו"א יעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום ט"ז ויאמר על הנסים בשבת²⁹.

ה. תושב עיר שקרא מגילה ביום יד בעיר וביום שישי אחרי צהרים נסע לירושלים לשבות בירושלים, לפי שיטת החזו"א ראוי שיעשה סעודת פורים ביום טז משום שחל עליו דין מוקף בן יומו, אבל אינו

ונראה להוסיף בביאור הדברים שיסוד דין קריאת התורה בפורים נובע מדין קדושת יום פורים, והיינו שעיצומו של יום פורים מחייב קריאה מיוחדת וכן עיצומו של יום מחייב דין הזכרת על הנסים בתפילה, וכיון שבירושלים עושים קריאת התורה ואומרים על הנסים בשבת, מבואר שעיצומו של יום פורים בשבת אע"ג שעושים סעודה ביום ט"ז הר"ז בגדר תשלומין לדין שמחה שחל בשבת.

ונראה לענ"ד שהעיקר להלכה כמו שהורה מרן הגריש"א זצ"ל שבן עיר שנכנס לירושלים בליל י"ד ונשאר בירושלים עד עלות השחר של יום י"ד, לא חל עליו דין מוקף, ואע"ג שבירושלים ג"כ חל חיוב מגילה בעלות השחר ביום י"ד, מ"מ כיון שגם בעיר חל חיוב מגילה בעלות השחר ביום י"ד, הרי הוא כמו בן עיר שהולך לעיר אחרת דלא שייך בזה דין פרוז בן יומו, וכל מה שאנו דנים האם חל עליו דין מוקף כלפי סעודה ומשלוח מנות שבעיר עושים סעודה ומשלוח מנות ביום י"ד ואילו בירושלים עושים סעודה ביום ט"ז, ונראה שחלות חיוב סעודה בירושלים חל בעלות השחר ביום ט"ו אלא שעושים בפועל את הסעודה ביום ט"ז בתורת תשלומין. ונראה דכיון שדעתו לצאת מירושלים לפני עלות השחר ביום ט"ו לא חל עליו דין מוקף כיון שלא יהיה בירושלים בעלות השחר של יום טו בשעה שחל עיצומו של יום פורים דמוקפים. אכן לפי שיטת הרא"ש שדין מוקף חל ביום י"ד חייב לעשות סעודה ומשלוח מנות ביום ט"ז, לכן אע"ג שמעיקר הדין חייב לעשות סעודה ביום י"ד מ"מ יש מקום להדר לעשות סעודה ומשלוח מנות גם ביום ט"ז

²⁸ דין זה מיוסד על הירושלמי בן עיר שהלך לכרך בליל ט"ו נתחייב כאן וכאן. ועיין ברמב"ן וברשב"א ור"ן שכתבו דה"ה בן כרך שנכנס לעיר בליל י"ד וחזר לכרך בליל ט"ו מתחייב כאן וכאן. ולפי פשוטו נראה דכמו שקורא מגילה בב' הימים, ה"ה חייב לעשות סעודת פורים ביום יד וכן ביום טו. ולפ"ז בן כרך שהלך לעיר בליל י"ד בפורים משולש וחזר לירושלים לפני כניסת שבת, אע"ג שפרזים ומוקפים שניהם קוראים מגילה ביום י"ד, מ"מ נ"מ שחל עליו חיוב לעשות סעודת פורים ומשלוח מנות ביום י"ד ויום ט"ז.

²⁹ נחלקו הפוסקים בבן עיר שקרא מגילה ביום י"ד בעירו ונכנס לירושלים לפני שקיעת החמה בליל ט"ו ונשאר בירושלים עד עלות השחר של יום ט"ו, האם יקרא מגילה גם ביום ט"ו עפ"י שיטת הירושלמי דנתחייב כאן וכאן. ועיין חזו"א (דינים העולים סק"ב) שהסתפק בדיון זה ופסק שיקרא מגילה ביום ט"ו בלי ברכה. אכן בס' מקראי קודש (סימן י"ח) הוכיח מדברי המאירי והריטב"א שרק באופן שבן עיר עקר דירתו לגמרי ועבר לגור בכרך בקביעות בליל ט"ו ככה"ג יקרא מגילה גם ביום ט"ו, אבל אם נכנס לכרך ליום טו בלבד לא חל עליו דין מוקף כלל. ונראה שלפי שיטת החזו"א חייב לעשות מספק סעודת פורים ומשלוח מנות ביום ט"ז, אבל לפי שיטת מקראי קודש לא ינהג דין פורים כלל ביום ט"ו ויום ט"ז. ועיין בקונטרס פורים משולש להגר"מ שטרנבוך שליט"א אות ט' שפסק שלא יעשה סעודת פורים ביום טז.

צריך לחזור ולקרא מגילה ביום שישי, מדין החיוב של ירושלים, ואפילו אם קרא מגילה בעיר ביחידות, אינו צריך לחזור ולקרא מגילה בציבור בירושלים.³⁰

תושב עיר שנכנס לירושלים בליל טז

ו. תושב עיר שנכנס לירושלים בליל טז, דהיינו בליל מוצאי שבת ונשאר בירושלים עד עלות השחר של יום טז, לפי כל הפוסקים לא יעשה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום טז, כיון שלא היה בירושלים בעלות השחר של יום טו.³¹

³⁰ יש להסתפק בבן עיר שקרא מגילה ביום יד בבוקר בעיר ביחידות, ונסע לירושלים ביום שישי בצהריים ודעתו לשבות בירושלים, שלפי שיטת החזו"א חל עליו דין מוקף וחייב לעשות סעודת פורים ביום טז, האם נאמר שיהיה חייב לחזור ולקרא מגילה ביום שישי בצהריים בציבור, כיון שקרא מגילה בעיר ביחידות, והלא תושבי ירושלים חייבים לקרא מגילה בציבור, ולכאורה נראה שכאשר נסע לירושלים חל עליו חיוב נוסף של מגילה אלא שנפטר במגילה שקרא בעיר בבוקר, והלא קרא בעיר ביחידות א"כ יהיה חייב לחזור ולקרא.

ונראה שאינו צריך לחזור ולקרא מגילה בציבור, כיון שסוד הדין שאם יום טו חל בשבת שבני כרך חייבים לקרא מגילה ביום יד ציבור, כיון שקוראים מגילה שלא בזמנה וחסר בפירסומא ניסא לכן חייבים לקרא בציבור, ועיין בטורי אבן (מגילה דף ה, א) שמבאר דכיון שקוראים מגילה ולא עושים סעודת פורים ומשלוח מנות ביום יד, לכן חייבים לקרא מגילה בציבור, ולפ"ז נראה שבן עיר שקרא מגילה ביום יד ביחידות, כיון שעושה סעודת פורים ומשלוח מנות ביום יד, כאשר נכנס לכרך ביום שישי בצהריים אינו מתחייב לקרא מגילה בציבור, כיון שקרא בעיר מגילה ועשה סעודת פורים, נמצא שקיים את מצות מגילה עם פירסומא ניסא, ולכן נפטר גם ממצות מגילה של חיוב מוקף אפילו שקר מגילה ביחידות.

יש להסתפק בתושב עיר שקרא מגילה ביום יד בעיר וביום שישי בצהריים נסע לשבת לירושלים, האם נאמר שיתחדש עליו חיוב לקרא מגילה שוב ביום שישי, כיון שבבוקר שקרא מגילה בעיר לא חל חיוב מגילה מדין מוקף א"כ אפילו שקרא מגילה ביום יד בבוקר, אחרי שנכנס לירושלים יתחדש עליו חיוב לקרא מגילה.

ונראה שלא חייב לחזור ולקרא מגילה, משום שבאופן שיום טו חל בשבת, חלות חיוב מגילה חל בעלות השחר של יום יד גם כלפי תושבי ירושלים, ונראה שאפילו שחלות חיוב סעודת פורים בירושלים חל בעלות השחר של יום טו, ולכן בן עיר שנמצא בירושלים בעלות השחר של יום שבת, לפי החזו"א חיוב לעשות סעודת פורים ביום ראשון, מ"מ חלות חיוב מגילה חל רק בעלות השחר של יום יד, ונראה שגר שמתגייר ביום יד אחרי צהריים ויהיה בשבת בירושלים, לא חייב לקרא מגילה ביום יד אחרי צהריים כיון שבזמן עלות השחר של יום יד לא חל עליו חיוב מגילה, ולכן ה"ה בן עיר שנכנס לירושלים ביום יד אחרי צהריים לא מתחדש עליו חיוב לקרא מגילה פעם שנית.

וכן שמעתי מהגרמ"ש קליין שליט"א שבן עיר שקרא מגילה ביום שישי בבוקר בעיר ונסע לירושלים ביום שישי בצהריים לשבות בירושלים לא מתחדש עליו חיוב לקרא מגילה, ואפילו אם קרא בעיר מגילה ביחידות לא מתחדש עליו חיוב לקרא מגילה משום ש"בכלל מאתים מנה" עכ"ד.

³¹ ביאור הדברים שחלות יום פורים של מוקפים חל בעלות השחר של יום טו אלא שמדין תשלומין עושים סעודה ביום טז, וכיון שלא היה בירושלים בעלות השחר של יום טו לא חל עליו כלל חיוב סעודה ושמחת פורים ופשוט.

מילואים להלכות פורים משולש

פרק א

סעודת פורים משולש

שיטת הר"ן

א. שיטת הר"ן (דף ג מדפי הר"ף) שעושים סעודת פורים ביום ט"ז ולא עושים סעודה ביום י"ד ומבאר הר"ן דאי אפשר לעשות סעודת פורים בשבת כמבואר בירושלמי וז"ל, "דגרסינן רבי זעירא בעי קומי רבי אבהו ויעשו אותם בשבת אמר ליה לעשות אותם ימי משתה ושמחה כתיב את ששמחתו תלויה בב"ד יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים היא דשמחת שבת אינה מתקנת מרדכי ששמחתו בידי שמים היא" עכ"ל. ונראה בביאור הדברים שאם יעשו סעודת פורים בשבת יהיה חסרון בשמחת פורים כיון שבלאו הכי עושים סעודה לכבוד שבת ולא יהיה ניכר שעושים סעודה מיוחדת לכבוד פורים, ומוסיף הר"ן דאי אפשר לעשות סעודה ביום יד משום שביום י"ד עדיין לא הגיע זמן חיוב סעודה של כרכים לכן עושים סעודה דוקא ביום ט"ז אחרי שחל חיוב סעודה.

ונראה בביאור שיטת הר"ן דכיון שמבואר בגמ' שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה לכן כרכים אינם יכולים לעשות סעודה ביום י"ד משום שביום יד עדיין לא הגיע זמן מצות משתה ושמחה לכן עושים את הסעודה דוקא ביום ט"ז דהוי תשלומין של מצות סעודה שחל ביום ט"ו, והיינו דאחרי שחל חיוב סעודה ביום טו, אפשר לעשות סעודה ביום ט"ז בתורת תשלומין, אבל אי אפשר לעשות סעודה ביום יד, כיון שביום יד עדיין לא חל חיוב סעודה. ועיין בשו"ת תשב"ץ סימן רח"צ שכתב ג"כ שעושים את הסעודה ביום טז בתורת תשלומין ליום טו.

שיטת מהרלב"ח

ב. שיטת מהרלב"ח סימן לב שעושים סעודה ביום שבת. ונראה דס"ל דאין לעשות את הסעודה ביום טז משום דשמחה אינה נוהגת אלא בזמנה, לכן יש חיוב לעשות דוקא בשבת, והיינו משום שדין שמחה שייך לעיצומו של יום פורים ועיצומו של יום פורים חל בשבת.

שיטת המאירי

ג. כתב המאירי (מגילה דף ה א, ד"ה סעודה) ז"ל, "סעודת פורים התבאר שם ג"כ שמאחרין ולא מקדימין שאע"פ שהקדימו קריאת המגילה אין שמחה בדין קדימה ונוח לנו שתתאחר, ונראה הטעם שהרי נאמר בפירוש לעשות אתם ימי משתה ושמחה, אותם ולא אחרים במקומם, נמצא שלא חלה זמן חובתה עדיין מאחרין אותה, מוטב שתדחה לזמן שהגיע חיובה משתעשה לזמן שלא הגיע חיובה עדיין כו', ומ"מ יש מפרשים שמאחר שמקדימין בקריאת המגילה כמו שביארנו, אף הם מקדימין בשמחה, ולא נאמר אין שמחה אלא בזמנה אלא בהקדמת כפרים, ויש שחולקים בה בעיירות, אבל מודים בה בכרכים הואיל והקדמתם ל"ד הוא זמן לרוב העולם, ואיחורם עד למחר עבר זמנה לכל העולם, וכן נראה ברור" עכ"ל.

מבואר שיטת המאירי שעושים סעודה ביום י"ד כמו שקוראים מגילה ביום י"ד. וצ"ב שיטת המאירי הלא מבואר בגמ' שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה. ונראה לבאר את שיטת המאירי דס"ל שכל מה שמבואר בגמ' שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה, נאמר רק לגבי כפרים שמקדימים וקוראים מגילה

בימים יא יב יג, וע"ז נאמר שאינם יכולים לעשות סעודה בימי הכניסה, משום שימי הכניסה אינם עיצומו של יום פורים לכן אי אפשר לעשות סעודת פורים. משא"כ כרכים שמקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד שפיר יכולים להקדים ולעשות סעודה ביום י"ד, דכיון שלגבי רוב העולם יום י"ד הרי הוא עיצומו של יום פורים, כרכים נגדרים אחרי רוב העולם לגבי עיצומו של יום, והיינו שחכמים תקנו להקדים לכרכים את עיצומו של יום פורים ליום יד, לכן עד כמה שאינם יכולים לעשות סעודה ביום טו עושים סעודה ביום י"ד.

ולפי"ז מבואר היטב סיום דברי המאירי שכתב שבאופן שיום יד חל בשבת בכה"ג אין עושים סעודה ביום י"ג ורק באופן שיום ט"ו חל בשבת עושים סעודה ביום י"ד, ביאור הדברים שיום י"ג אינו עיצומו של יום פורים לגבי כל העולם, לכן א"א לעשות סעודה ביום י"ג אלא רק ביום י"ד.

ד. והנה מדברי המאירי יש מקום להביא ראיה שבן כרך בעלמא שהיה אנוס ואינו יכול לאכול סעודת פורים ביום טו, כגון שצריך לעבור ניתוח ויהיה מורדם כל יום טו, שאם אכל סעודת פורים ביום יד יצא ידי חובה בדיעבד. אכן שיטת הר"ן עפ"י הירושלמי שבפורים משולש כרכים עושים סעודה ביום ט"ז והר"ן מבאר את שיטת הירושלמי דא"א לעשות סעודה ביום י"ד משום שעדיין לא הגיע זמן החיוב. ונראה להוכיח מדברי הר"ן דכל מה שמבואר בירושלמי שבן כרך שקרא מגילה ביום י"ד יצא ידי חובה הוי דין מיוחד לגבי מצות מגילה, אבל אם עשה סעודה ביום י"ד לא יצא ידי חובה אפילו בדיעבד, שאם נאמר שבן כרך שעשה סעודה ביום יד יצא ידי חובה בדיעבד, א"כ באופן שיום ט"ו חל בשבת רבנן היו מתקנים להקדים ולעשות סעודה ביום י"ד.

שיטת ספר העתים

ה. בספר תמים דעים להראב"ד (סימן ק"פ) מובא תשובה מספר עתים שכתב ז"ל, "ופירוש זמנה ארבעה עשר לכולי עלמא, וחמשה עשר למוקפין חומה, ושלא בזמנה י"א י"ב י"ג, ואע"פ ששנינו מגילה נקראת בי"א וי"ב וי"ג, לאו דכל הני יומי היא זמנה, אלא הני י"א וי"ב וי"ג תקנתא דתקינן רבנן נינהו, ושמעין להא מילתא מדקאמרין "אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה", דאלמא זמנה י"ד וט"ו הוא" עכ"ל. ונראה ללמוד מדברי ספר העתים שכאשר יום טו חל בשבת כרכים שמקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד הרי"ז נחשב מגילה בזמנה, ויש ב' ראיות. א. שכתב ארבעה עשר לכולי עלמא, משמע שגם כרכים שקוראים מגילה ביום י"ד נחשב מגילה בזמנה. ב. שמבאר שדין מגילה שלא בזמנה בעשרה נאמר באופן שקוראים מגילה בימים י"א י"ב י"ג, משמע שבאופן שכרכים קוראים מגילה ביום י"ד הרי"ז מגילה בזמנה.

והנה ספר העתים בהמשך דבריו מסתפק אולי נאמר שגם כפרים שקוראים מגילה בימים י"א י"ב י"ג הרי"ז נחשב מגילה בזמנה ומביא ראיה מהגמ' בדף ה' שכפרים אינם יכולים לעשות סעודה בימים י"א י"ב י"ג משום דשמחה אינה נוהגת אלא בזמנה, מוכח שכפרים שקוראים מגילה בימים י"א י"ב י"ג הרי"ז נחשב מגילה שלא בזמנה שהרי אינם יכולים לעשות סעודה בימים אלו.

ונראה ללמוד מדברי ספר העתים דס"ל שהקובע האם נחשב "מגילה בזמנה", או "מגילה שלא בזמנה", אם עושים סעודה ביום שקוראים את המגילה הרי"ז מגילה בזמנה, ואם אין עושים סעודה ביום קריאת המגילה הוי מגילה שלא בזמנה. ולפי"ז נראה להוכיח מדברי העתים דס"ל שכרכים שמקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד ה"ה עושים סעודה ביום י"ד כמו שיטת המאירי, לכן סובר

שכרכים שקוראים מגילה ביום י"ד נחשב מגילה בזמנה, ונראה דס"ל דכל מה שכתוב בגמ' "שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה", נאמר רק לגבי כפרים שקוראים מגילה בימים י"א ו"ב י"ג, דכיון שלא היה מנוחה בימים יא יב יג לכן א"א לעשות סעודה בג' ימים אלו, אבל כרכים שקוראים מגילה ביום י"ד יכולים לעשות סעודה ביום י"ד, דכיון שיום י"ד הרי הוא עיצומו של יום פורים לגבי עיירות, גם כרכים בדיעבד יכולים לעשות סעודה ביום י"ד.

סיכום ג' שיטות

נחלקו הראשונים באיזה יום עושים סעודת פורים בפורים המשולש, ומצינו ג' שיטות בראשונים. א. שיטת הר"ן עפ"י הירושלמי שעושים סעודה ביום ט"ז ואין עושים סעודה בשבת דאין לקשר את שמחת פורים עם שמחת שבת וכן פסק שו"ע (סימן תרפ"ח סעיף ו). ב. שיטת מהרלב"ח סימן לב שעושים סעודה בשבת והוכיח כן מדברי הרמב"ם. ג. שיטת המאירי בדף ה שעושים סעודה ביום י"ד דהיינו ביום שישי.

פרק ב

על הנסים

א. ט"ו שחל בשבת אסרו חכמים לקרוא את המגילה בשבת לכן כרכים מקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד. יש להסתפק מתי אומרים על הנסים האם ביום י"ד או ביום ט"ו. ועיין שו"ע סימן תרפ"ח סעיף ו שפסק שאומרים על הנסים בשבת. ועיין בב"י שמקור דין זה בשם מצאתי כתוב, וכתב הב"י "ותמהני, למה לא יאמרו על הנסים ביום שישי שבו קורין המגילה".

ועיין בשו"ת הרידב"ז (ב' אלפים סימן ק"ה) שפסק שאומרים על הנסים בשבת ומיישב את שאלת הב"י ז"ל, "אני תמהתי על תמיהתו, דבשלמא מקרא מגילה דוחין אותה מטעמא דאמרן בגמרא, אבל על הנסים אמאי דחינן" עכ"ל, וצ"ב שיטת הב"י.

ונראה ליישב את שאלת הרידב"ז שהב"י מודה שצריך לומר על הנסים בשבת משום שעיקר פורים ביום ט"ו אלא הב"י שואל שיאמרו על הנסים גם ביום י"ד משום שקוראים את המגילה ביום י"ד. שוב מצאתי בס' תקון יששכר (לרבי יששכר בן סוסאן בן דורו של הב"י) בדף סא שמבאר ג"כ שאין כונת הב"י לשאול שיאמרו על הנסים רק ביום שישי אלא שיאמרו על הנסים ביום שישי וגם בשבת.

דברי מאמר מרדכי

ב. בספר מאמר מרדכי (סימן תרפ"ח סק"ה) מתרץ את שאלת הב"י שאין אומרים על הנסים ביום י"ד משום דא"ז יום פורים וכמו כפרים שמקדימים וקוראים מגילה ביום יא ופשוט שאין אומרים על הנסים ביום יא ה"ה כרכים שמקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד אומרים על הנסים דוקא ביום ט"ו עכ"ד. ונראה מדברי הב"י דס"ל דכיון שכרכים קוראים מגילה ביום י"ד ראוי שיאמרו ג"כ על הנסים ביום י"ד, וצ"ב מה החילוק מכפרים שקוראים מגילה ביום יא ואין אומרים על הנסים ביום יא.

ונראה ליישב שיסוד הדין שכרכים מקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד הרי"ז משום דין הירושלמי דהכל יוצאים ב"ד. וכן מבואר להדיא בירושלמי (מגילה פ"א ה"ג) ז"ל, "מפני מה אמרו חל להיות לכרכים בשבת קורין בערב שבת, דא"ר חלבו הכל יוצאים ב"ד שהוא זמן קריאתה". ולפי"ז נראה לבאר את שאלת הב"י שיאמרו על הנסים ביום י"ד, דנראה שיש חילוק מהותי בין כפרים שקוראים מגילה ביום י"א ואינם אומרים על הנסים ביום יא, משום שיום יא אינו עיצומו של יום פורים כלל אלא רק שנאמר דין להקדים את מצות מגילה לכן אינם אומרים על הנסים ביום יא. משא"כ כרכים שקוראים מגילה ביום י"ד יסוד הדין שיוצאים ידי חובה משום שנגררים אחרי רוב העולם ויש להם שייכות לעיצומו של יום י"ד, ובפרט לפי שיטת הרמב"ם שנחשב מגילה בזמנה, א"כ ראוי שיאמרו על הנסים ג"כ ביום י"ד משום שיש להם שייכות לעיצומו של יום פורים של יום י"ד.

דברי תיקון יששכר

ג. בספר תיקון יששכר (דף סא, ב) מתרץ את שאלת הב"י ז"ל, "ונראה לי שיש ליישב לתמיהתו זו, שאני על הנסים שצריך להפסיק בו בתוך ברכת התפילה לכן כל שאינו יומו של הנס ממש מפסיד הוא את תפילתו בכך, שאע"פ שהמגילה נדחית מיומה להקדימה, היום עצמו לא נדחה" עכ"ל. מבואר

מדברי התיקון יששכר שמתרץ את שאלת הב"י דאע"ג שכרכים מקדימים את קריאת המגילה מ"מ אין דין קדימה לגבי עיצומו של יום פורים לכן אין אומרים על הנסים ביום י"ד דהוי הפסק בתפילה.

ונראה להוסיף בביאור הדברים שדין הזכרת על הנסים הרי"ז נובע מדין קדושת יום פורים שמחייב להזכירו בתפילה, ונראה שקדושת יום פורים לגבי כרכים חל ביום טו, ואע"ג שמקדימים וקוראים מגילה ביום יד צריכים להזכיר על הנסים בתפילה דוקא ביום ט"ו ולא ביום י"ד משום שיום יד אינו עיצומו של יום פורים לגבי כרכים.

ונראה שהב"י סובר כמו שיטת הרמב"ם שכרכים שקוראים מגילה ביום י"ד מקיימים בזה מצות מגילה בזמנה, ביאור הדברים שרבנן הקדימו לבני כרכים את עיצומו של יום פורים, לכן שואל הב"י שיאמרו על הנסים ביום יד וגם ביום ט"ו, והיינו דאע"ג שעיקר יום פורים של כרכים ביום ט"ו, מכל מקום כיון שקוראים מגילה ביום יד הרי הם נגררים אחרי עיירות לגבי עיצומו של יום פורים, אכן צ"ע כיון שעושים סעודה ביום טז ולא ביום יד, איך שייך לומר שיום יד נחשב עיצומו של יום פורים, וצ"ע.

פרק ג

איסור מלאכה

שאלה: יום ט"ו שחל בשבת כרכים מקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד, האם מותרים לעשות מלאכה ביום י"ד, או כיון שקוראים מגילה ביום יד יהיו אסורים לעשות מלאכה ביום יד.

א. תנן (מגילה דף י"ז) "היה כותבה דורשה ומגילה, אם כיוון ליבו יצא, ואם לאו, לא יצא". איתא בירושלמי, "היה כותבה, הדא אמרה שהוא מותר בעשיית מלאכה, נאמר בארבעה עשר בכרכים". הירושלמי מביא ראיה מהמשנה שמותר לעשות מלאכה בפורים שהרי כתוב במשנה היה כותבה אם כיוון ליבו יצא, ואם נאמר שאסור לעשות מלאכה בפורים היה אסור לכתוב את המגילה בפורים ומתוך הירושלמי שהמשנה איירי באופן שט"ו חל בשבת וכרכים מקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד ובכה"ג מותר לעשות מלאכה וע"ז נאמר במשנה היה כותבה אם כיוון ליבו יצא.

שיטת רשב"א ור"ן

ב. הרשב"א בדף י"ח מביא את הירושלמי וכתב ז"ל, "משמע מהכא דאפילו במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, אם חל ט"ו בכרכין בשבת שהן מקדימין לי"ד, שהן מותרין בעשיית מלאכה, שלא קבלו עליהן איסור מלאכה אלא בזמנה, ואע"פ שהיא זמן קריאה לכל, ואין צריך לומר בבני כפרים המקדימין ליום הכניסה כו' שאין זה זמן קריאה אלא מדין הקדמה" עכ"ל.

מבואר מדברי הרשב"א שבאופן שכרכים מקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד מותרים לעשות מלאכה ביום י"ד. ועיין בר"ן במתניתין אחרי שהביא את הירושלמי ז"ל, "ומיהא משמע דאפילו נימא דפורים אסור בעשיית מלאכה נמי, אם חל ט"ו בשבת שהכרכין מקדימין לי"ד שהם מותרין בעשיית מלאכה, שלא נאסר פורים בעשיית מלאכה למאן דאית ליה שהוא אסור כדאיתא בפ"ק בגמרא, אלא בזמנו ואע"פ ש"ד זמן קריאה לכל ואין צריך לומר לבני הכפרים המקדימין ליום הכניסה שהן מותרין במלאכה, שאין זה זמן קריאתה אלא מדין הקדמה בעלמא, והאי דנקט בירושלמי בני כרכין הקורין בי"ד לרבנותא נקטיה, אע"פ שהוא זמן קריאה לכל" עכ"ל. מבואר מדברי הרשב"א והר"ן שכרכים שקוראים מגילה ביום י"ד מותרים לעשות מלאכה ביום י"ד והובא להלכה בד"מ סימן תרצ"ו.

שיטת חידושי הר"ן ומאירי

ב. כתב בחידושי הר"ן (דף י"ח) ז"ל, "היה כותבה דורשה, מכאן מוכיח הרב ר' אפרים ז"ל שמותר לעשות מלאכה בפורים דמלאכה לא קיבלו עליה וקשיא למאן דאמר דאסור, ואפשר לומר דמיירי לבני הכפרים שמקדימין ליום הכניסה והתם ליכא אסור מלאכה דהא ליכא שמחה, ומלאכה ושמחה גבי הדדי כתיבי" עכ"ל. וכ"כ המאירי בדף י"ח ז"ל, "ואע"פ שהכתיבה מלאכה היא ומלאכה בפורים אסירא, שמא הואיל ולצורך מצות מגילה הוא כותבה כגון שרוצה לשולח לבני עיר אחרת מותר, או שמא לבני הכפרים שהקדימו נאמרה, או שמא בדיעבד" עכ"ל. מבואר מדברי חידושי הר"ן והמאירי שמעמידים המשנה בכפרים שמקדימים וקוראים מגילה ביום י"ג ובכה"ג מותרים לעשות מלאכה ביום קריאת המגילה וכ"כ הפר"ח (סימן תרצ"ו).

ועיין ברכי יוסף (סימן תרצ"ו סק"א) שהקשה מדוע המאירי מעמיד את המשנה בכפרים שקוראים ביום י"ד ואינו מביא את תירוצי הירושלמי דאירי בכרכים שמקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד. ונראה להוכיח מחידושי הר"ן והמאירי דס"ל שכרכים מקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד הרי הם אסורים לעשות מלאכה ביום י"ד ורק כפרים שקוראים מגילה ביום י"ג אינם אסורים במלאכה ביום י"ג.

ג. נראה לבאר את מחלוקת הראשונים שיסוד האיסור לעשות מלאכה בפורים נובע מדין יו"ט, ונראה שיסוד היו"ט של פורים הוא דין שמחה ומשתה, ונראה שחוב שמחה זהו עיצומו של יום פורים ואיסור מלאכה תלוי בדין שמחה כמש"כ בחידושי הר"ן "ומלאכה ושמחה גבי הדדי כתיב", והיינו שאיסור מלאכה תלוי בעיצומו של יום פורים. ויש לחקור בט"ו שחל בשבת שכרכים מקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד האם הוי דין הקדמה מיוחד למצות מגילה או שנאמר דין הקדמה לעיצומו של יום פורים.

ונראה שהרשב"א והר"ן ס"ל שנאמר דין הקדמה מיוחד לגבי מצות מגילה, אבל עיצומו של יום פורים לגבי כרכים ביום ט"ו אלא שעושים סעודה ביום ט"ז בתורת תשלומין ליום ט"ו, ויום י"ד אינו עיצומו של יום פורים, לכן ס"ל שאין איסור מלאכה ביום י"ד דאינו יום פורים. אכן המאירי אזיל לשיטתו בדף ה' דס"ל דכמו שכרכים מקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד ה"ה עושים סעודה ביום י"ד, ביאור הדברים דס"ל שרבנן הקדימו את עיצומו של יום פורים של כרכים להיות ביום יד, לכן ס"ל שכרכים אסורים לעשות מלאכה ביום י"ד ורק כפרים שקוראים מגילה ביום י"ג מותרים לעשות מלאכה ביום י"ג משום שיום י"ג אינו עיצומו של יום פורים ואין עושים סעודה ביום י"ג.

סיכום שיטת המאירי

ד. נראה שהמאירי אזיל לשיטתו בג' מקומות. א. בדף ה' המאירי מפרש שדין מגילה שלא בזמנה בעשרה נאמר לגבי כפרים שמקדימים וקוראים מגילה ביום י"ג, ונראה מדבריו שכרכים שקוראים מגילה ביום י"ד נחשב מגילה בזמנה ואין צריך לקרוא בעשרה.

ב. בדף ה' המאירי סובר שבאופן שיום ט"ו חל בשבת כמו שכרכים קוראים מגילה ביום י"ד ה"ה עושים סעודה ביום י"ד. ג. בדף י"ח המאירי סובר שכרכים שקוראים מגילה ביום י"ד אסורים לעשות מלאכה ביום י"ד. ביאור ג' דינים אלו שהמאירי סובר שכאשר יום ט"ו חל בשבת רבנן הקדימו את עיצומו של יום פורים להיות ביום יד.

סיכום:

יש ג' שיטות האם בפורים משולש תושבי ירושלים אסורים לעשות מלאכה ביום י"ד. א. יש אומרים שמותרים לעשות מלאכה ביום י"ד (רשב"א; ריטב"א; ר"ן דף י"ח) וכן פסק פמ"ג (סימן תרצ"ו סק"ב). ב. יש אומרים שאסורים לעשות מלאכה ביום י"ד (מאירי; חידושי הר"ן בדף י"ח). ג. יש אומרים שלא יעשו מלאכה ביום י"ד גזירה אטו שאר שנים שקוראים מגילה ביום ט"ו ויבואו לעשות מלאכה ביום ט"ו (חוג הארץ סימן ט; כף החיים סימן תרפ"ח סקמ"ט).

פרק ד

נכנס לעיר בערב שבת

שאלה: תושב ירושלים שקרא מגילה ביום י"ד בירושלים, לפני כניסת שבת נכנס לעיר ונשאר בעיר כל השבת, האם הפסיד מצות מגילה שקרא ביום י"ד, ונ"מ אם היה שליח ציבור וקרא מגילה בבית הכנסת בירושלים ביום שישי בבוקר ואח"כ נכנס לעיר, האם הציבור בירושלים צריכים לשמוע קריאת מגילה שנית ביום שישי בצהריים.

תשובה: לא הפסיד מצות מגילה, והציבור ג"כ יצאו ידי חובתם, ואינם צריכים לחזור ולקרוא מגילה.

א. שיטת החזו"א (דינים העולים סק"ז) שבן כרך שנכנס לעיר באמצע יום י"ד ונשאר בעיר עד עלות השחר ביום ט"ו, הפסיד לגמרי את יום פורים. ולכא' לפי שיטת החזו"א תושב ירושלים שקרא מגילה ביום י"ד בירושלים ונסע לשבות בבני ברק, לא יאמר על הנסים בשבת ולא יעשה סעודה ומשלוח מנות ביום ט"ז כיון שהפסיד את יום ט"ו. ויש להסתפק לפי"ז האם נאמר שהפסיד ג"כ את מצות מגילה שקרא ביום י"ד או שלא הפסיד מצות מגילה.

בספר חוט שני (שבת ח"ד) כתב שאפילו אם נאמר שהפסיד את סעודת פורים ומשלוח מנות מ"מ לא הפסיד מצות מגילה שקרא ביום י"ד, דאחרי שחז"ל תקנו שכרכים ג"כ יקראו מגילה ביום י"ד כולם חייבים בקריאה זו וגם מי שלא יתחייב כלל ביום פורים בט"ו, ולפי"ז ה"ה שיכול להוציא רבים ידי חובתם ביום י"ד עכ"ד. וראיתי בספר שבות יצחק שהביא שכן הורה מרן הגריש"א זצ"ל שלא הפסיד מצות מגילה שקרא ביום י"ד. ושאלתי את מרן הגר"ח ק שליט"א בתושב ירושלים שקרא מגילה ביום יד ואח"כ נסע לשבות בעיר האם הפסיד את מצות מגילה וכתב לי, "לכאורה הפסיד".

נראה לבאר את הצד שהפסיד מצות מגילה, משום שחלות יום פורים של מוקפים חל בשבת לכן אומרים על הנסים וקוראים בתורה בשבת אלא שתקנו חכמים שיקדימו ויקראו מגילה ביום י"ד בתורת תשלומין למצות מגילה של יום ט"ו. ונראה שיש מקום לומר שחכמים תקנו שכל מי שיהיה מחויב במגילה ביום ט"ו יקדים ויקרא מגילה ביום י"ד, אבל באופן שיצא מירושלים לפני שבת ולא היה בעלות השחר של יום ט"ו בירושלים כיון שלא היה בירושלים בעיצומו של יום פורים של מוקפים, התברר למפרע שלא היה חייב לקרוא מגילה ביום י"ד לכן הפסיד למפרע מצות מגילה.

בעל קורא נפטר באמצע יום י"ד

ב. בספר שלמי מועד (עמוד רצד) מובא מכתבו של הג"ר צבי כהן שליט"א שכותב ששמע פסק הלכה בשם מרן הגרש"א זצ"ל שבעל קורא שקרא מגילה בבית הכנסת ביום י"ד בירושלים ומת באמצע יום י"ד, הציבור לא יצאו ידי חובה וחייבים לשמוע מגילה שנית עכ"ד. ומוסיף שם לבאר הוראה זו עפ"י דברי המשנ"ב שבן כרך שקורא מגילה ביום י"ד נחשב "מגילה שלא בזמנה" וחייב לקרוא בעשרה, ביאור הדברים שעיקר מצות מגילה של מוקפים חל בעלות השחר ביום ט"ו אלא חז"ל תקנו שיקדימו ויקראו מגילה ביום י"ד בתורת תשלומין של יום ט"ו לכן נחשב מגילה שלא בזמנה וחייבים לקרוא בעשרה, ולפי"ז מסתבר שאם מת בעל הקורא לפני עלות השחר ביום ט"ו התברר למפרע שלא היה מחויב במגילה ביום י"ד ואינו מוציא רבים ידי חובתם עכ"ד.

ועיין בספר שבות יצחק (דיני פורים משולש פרק ג) שמביא בשם מרן הגריש"א זצ"ל שאם מת בעל קורא לפני עלות השחר ביום שבת, הציבור ששמעו ממנו קריאת מגילה ביום ו יצאו ידי חובם עכ"ד.

נראה לענ"ד שהעיקר להלכה שבן כרך שקרא מגילה ביום י"ד בירושלים ולפני שבת נסע לבני ברק שלא הפסיד מצות מגילה ומוציא רבים ידי חובתם וכן באופן שמת החזן לפני שבת הציבור יצאו ידי חובתם ונבאר הדברים בס"ד.

ג. שיטת הירושלמי שבן כרך שקרא מגילה ביום י"ד יצא ידי חובה דהכל יוצאים בי"ד. ועיין פמ"ג (סימן תרפ"ח משב"ז סק"ב) שפסק שבן כרך שקרא מגילה ביום י"ד יצא ידי חובה. **ועיין** לעיל שביארנו שלפי כמה ראשונים בן כרך בעלמא שקרא מגילה ביום י"ד לא יצא ידי חובה אפילו בדיעבד וחייב לחזור ולקרא מגילה ביום ט"ו, אלא שדין הכל יוצאים ביום י"ד נאמר רק לגבי בן כרך שאנוס ואינו יכול לקרא מגילה ביום ט"ו בכה"ג יקדים ויקרא מגילה ביום י"ד עם ברכה והיינו משום שבן כרך שקורא מגילה ביום י"ד מקיים מצות מגילה בדרגה קלושה שיכול לברך על קריאתו.

ונראה שיסוד הדין שתקנו חכמים שאם יום ט"ו חל בשבת שכרכים יקדימו ויקראו מגילה ביום י"ד, משום דין הכל יוצאים ביום י"ד, דכיון שאסרו חכמים לקרוא את המגילה בשבת וא"א לקיים מצות מגילה בזמנה ביום ט"ו הוי כמו אנוס, לכן תקנו להקדים ולקרא את המגילה ביום י"ד. וכן מבואר להדיא בירושלמי (פ"א דמגילה ה"ג) "מפני מה אמרו חל להיות בשבת קוראין בער"ש, דא"ר חלבו הכל יוצאים בי"ד שהוא זמן קריאתה", מבואר שיסוד הדין שבפורים משולש כרכים קוראים מגילה ביום י"ד משום דין הכל יוצאים ביום י"ד.

ונראה שיסוד הדין שבן כרך שאנוס ואינו יכול לקרא מגילה ביום ט"ו שמקדים וקורא מגילה ביום י"ד, אי"ז בתורת תשלומין למצות מגילה של יום ט"ו, דאין תשלומין לפני שהגיע זמן המצוה, אלא כיון שיום י"ד הרי הוא יום נס לגבי רוב העולם, נראה שמיעוט העולם נגרר אחרי רובו ויום י"ד נחשב בדרגה מסוימת יום נס גם לגבי כרכים, ונ"מ שעד כמה שבן כרך אנוס ולא יכול לקרא מגילה בזמנה ביום ט"ו, שיקדים ויקרא מגילה ביום י"ד מחמת עצם הזמן של יום י"ד, שיום יד ראוי לקיום מצות מגילה בדרגה קלושה גם לבני כרכים ונ"מ שיכולים לברך על המגילה ביום י"ד.

מעתה לפי"ז נראה לענ"ד שבן כרך שקרא מגילה ביום שישי בירושלים ולפני שבת נכנס לעיר וישאר בעיר כל יום שבת, אפילו אם נאמר שהפסיד את יום ט"ו ולא יאמר על הנסים בשבת ולא יעשה סעודה ביום ט"ז, מ"מ לא הפסיד את מצות מגילה שקרא ביום י"ד ואי"ז תלוי בתנאי שישאר בכרך בעלות השחר ביום ט"ו.

ונראה דאע"ג שמבואר ברשב"א ובר"ן (מגילה דף ה) שבן כרך שקורא מגילה ביום י"ד נחשב "מגילה שלא בזמנה" וחייב לקרוא בעשרה, וכן פסק משנ"ב (סימן תר"צ סקס"א), מ"מ אי"ז ראייה לומר שכרכים קוראים מגילה ביום י"ד בתורת תשלומין למצות מגילה של יום ט"ו, ונקדים דיעויין בטורי אבן שכתב שיסוד הדין שמגילה בזמנה ביחיד ומגילה שלא בזמנה בעשרה, משום שהקורא מגילה בזמנה עושה סעודה ומשלוח מנות באותו יום שקורא את המגילה ועי"ז יש פירסומא ניסא, משא"כ קורא מגילה שלא בזמנה כיון שלא עושה סעודה ומשלוח מנות ביום קריאת המגילה חסר פירסומא ניסא לכן חייב לקרוא בעשרה. ולפי"ז נראה לומר שכרכים שמקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד אי"ז תשלומין למצות מגילה של יום ט"ו, אלא שיום י"ד מצד עצמו ראוי לקיים מצות מגילה בדרגה

קלושה לגבי כרכים, אכן מ"מ כיון שכרכים אינם עושים סעודה ומשלוח מנות ביום י"ד אלא ביום ט"ז כיון שיש חסרון פירסומא ניסא לכן נחשב מגילה שלא בזמנה וחייב לקרוא מגילה בעשרה משום חסרון בפירסומא ניסא.

בן כרך שיוצא לדרך באמצע יום י"ד

ד. והנה יעויין ברשב"א (מגילה דף ה) שמבואר מדבריו שבן כרך שיוצא לדרך באמצע יום י"ד ואינו יכול לקחת איתו מגילה שיקדים ויקרא מגילה בכרך ביום י"ד לפני שיוצא לדרך. וכן פסק אליה רבה (סימן תרפ"ח סק"ז) וכן כתב בספר עולת שבת (סק"ד ז"ל, "ונראה דאם הוא בן כרך ויוצא בשיירה ביום י"ד, שקורא עם הברכה כיון שהוא יום קבוע לפרזים" עכ"ל. מבואר להדיא מדברי הפוסקים שבן כרך שיוצא לדרך באמצע יום י"ד ויודע שלא יהיה בירושלים בעלות השחר של יום ט"ו אפ"ה יקרא מגילה בירושלים ביום י"ד עם ברכה ולא אמרין דכיון שלא יהיה בירושלים בעלות השחר של יום ט"ו שלא יקיים מצות מגילה ביום י"ד. ולפי"ז תושב ירושלים שהיה בעל קורא וקרא מגילה בירושלים בציבור ביום י"ד ולפני שבת נסע לבני ברק לא הפסיד מצות מגילה ומוציא את הציבור ידי חובה.

ונראה שהרשב"א וא"ר ועולת שבת סוברים שבן כרך שיוצא לדרך באמצע יום י"ד וישאר בדרך עד עלות השחר ביום ט"ו נשאר עליו שם מוקף כיון שהוא מוקף קבוע ולכתחילה צריך לקרוא מגילה בדרך ביום ט"ו אלא אם אינו מוצא מגילה לקחת איתו בדרך יקדים ויקרא מגילה ביום י"ד לפני שיוצא לדרך, דלא כמו שיטת החזו"א שבן כרך שנכנס לעיר באמצע יום י"ד ונשאר בעיר עד עלות השחר של יום ט"ו פקע ממנו שם מוקף. לכן הרשב"א סובר דאע"ג שלא יהיה בכרך בעלות השחר ביום ט"ו אפ"ה יקרא מגילה ביום י"ד לפני שיוצא לדרך. אבל לפי שיטת החזו"א שבן כרך שנכנס לעיר לפני שקיעת החמה בליל ט"ו ונשאר בעיר עד עלות השחר ביום ט"ו פקע ממנו שם מוקף, עדיין יש להסתפק האם נאמר שבן כרך שקרא מגילה בירושלים ביום שישי ונכנס לעיר לפני כניסת שבת, האם הפסיד למפרע את מצות מגילה שקרא ביום י"ד, דכיון שלא יהיה בירושלים בעלות השחר של יום טו התברר למפרע שלא חל עליו חיוב מגילה ביום יד.

ה. יש להסתפק גם לפי שיטת הרשב"א מה הדין באופן שחזן קרא מגילה בירושלים ביום י"ד ומת באמצע יום י"ד, האם הציבור ששמעו ממנו קריאת מגילה יצאו ידי חובה או שלא יצאו ידי חובה. ונראה שאין להביא ראיה מדברי הרשב"א לגבי בן כרך שיוצא לדרך באמצע יום י"ד שקורא מגילה ביום י"ד אפילו שלא יהיה בכרך בעלות השחר של יום ט"ו, משום שהרשב"א סובר שבן כרך שיוצא לדרך באמצע יום י"ד יחול עליו שם מוקף בעלות השחר של יום טו אפילו שהולך בדרך, לכן סובר הרשב"א שאם אין לו מגילה בדרך יקדים ויקרא מגילה ביום י"ד. אבל באופן שמת החזן באמצע יום י"ד, נמצא שלא יחול עליו חיוב מגילה בעלות השחר של יום ט"ו, ויש להסתפק האם נאמר דכיון שלא היה בעולם בזמן עלות השחר של יום טו, מתברר למפרע שלא היה חייב לקרוא מגילה ביום י"ד, והציבור ששמעו ממנו קריאת מגילה ביום יד לא יצאו ידי חובה וחייבים לקרוא מגילה שנית, או לא.

נראה שמסתבר לומר שגם באופן שמת החזן ביום י"ד לא הפסיד מצות מגילה, משום שיסוד הדין שבן כרך שאנוס מקדים וקורא מגילה ביום י"ד א"ז בתורת תשלומין למצות מגילה של יום ט"ו, אלא שיום י"ד מצד עצמו הרי הוא זמן מתאים וראוי לקיום מצות מגילה כלפי כרכים עד כמה שאינם

יכולים לקיים מצות מגילה בזמנה ביום ט"ו. לכן נראה שגם באופן שמת החזן באמצע יום י"ד הציבור ששמעו ממנו קריאת מגילה יצאו ידי חובה כיון שגם החזן בעצמו היה מחויב לקרוא מגילה ביום יד אפילו שלא יהיה בעולם בעלות השחר של יום טו.

דינים העולים:

א. תושב ירושלים שהיה חזן וקרא מגילה בירושלים בבית הכנסת והוציא את הציבור ידי חובה ולפני כניסת שבת נסע לעיר ונשאר בעיר כל השבת, נראה שלא הפסיד מצות מגילה שקרא ביום י"ד, ומוציא רבים ידי חובתם (כן הורה מרן הגריש"א זצ"ל, ודין זה מבואר להדיא ברשב"א בדף ה שבן כרך שיוצא לדרך באמצע יום יד ולא יהיה בעלות השחר של יום טו בכרך יקרא מגילה ביום יד).

ב. תושב ירושלים שהיה חזן וקרא מגילה בבית כנסת בירושלים ביום ו והוציא את הציבור ידי חובה באמצע יום י"ד מת החזן, נראה שהציבור ששמעו ממנו קריאת מגילה יצאו ידי חובה ואינם צריכים לשמוע מגילה שנית (וכן הורה מרן הגריש"א זצ"ל).

פרק ה

האם בן כרך מוציא בן עיר בפורים משולש

שאלה: ט"ו שחל בשבת תקנו חכמים שמוקפים מקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד, נמצא שפרזים ומוקפים שניהם קוראים מגילה ביום י"ד, האם בן עיר מוציא בן כרך, וכן האם בן כרך מוציא בן עיר במגילה או לא.

תשובה: א. בן עיר לכתחילה יכול להוציא את בן כרך. ב. בן כרך לא יוציא את בן עיר. בן עיר ששמע מגילה מבן כרך, יחזור ויקרא מגילה בלי ברכה.

הנה יסוד הדין בשנה רגילה שבן עיר אינו מוציא את בן כרך במגילה ביום ט"ו, משום שבן עיר אינו מחויב במגילה ביום ט"ו וכאשר בן עיר קורא מגילה ביום ט"ו א"י קריאת מגילה של מצוה לכן אינו מוציא בן כרך, ולפי"ז נראה שבפורים משולש כיון שבן עיר ובן כרך שניהם קוראים מגילה ביום י"ד, בן עיר מוציא את בן כרך ביום י"ד, שהלא עיקר חיובו של בן עיר במגילה ביום י"ד, וכמו שמוציא את בן עיר אחר ביום י"ד, ה"ה מוציא את בן כרך ביום י"ד ופשוט.

אכן יש להסתפק האם בן כרך מוציא בן עיר ביום יד, משום שבן כרך קורא מגילה ביום יד, או שבן כרך אינו מוציא בן עיר במגילה ביום יד. והנה יש להסתפק בדין זה שתקנו חכמים שכאשר יום ט"ו חל בשבת כרכים מקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד, האם אנשי כנסת הגדולה תקנו כן ונמצא שכאשר כרכים קוראים מגילה ביום י"ד מקיימים בזה מצות מגילת מדברי קבלה, או"ד שאנשי כנסת הגדולה תקנו שכרכים יקראו מגילה ביום ט"ו אפילו בשבת, אלא חכמים שבאו אח"כ תקנו שיקדימו ויקראו ביום י"ד, ולפי"ז כרכים שקוראים מגילה ביום י"ד מקיימים מצות מגילה מדרבנן ואינם מקיימים מצות מגילה מדברי קבלה.

ועיין רש"י מגילה דף ה' א' ד"ה ערב שבת שכתב ז"ל, "הואיל ותקנו להן חכמי ישראל שאחר כנסת הגדולה להקדים משום דרבה", מבואר מדברי רש"י שאנשי כנה"ג תקנו לקרוא את המגילה בשבת אלא חכמים שבאו אח"כ תקנו להקדים ולקרוא ביום י"ד.

והנה בגמ' מגילה דף ד' ב' יש מחלוקת מדוע תקנו חכמים שלא יקראו מגילה בשבת, רבה אמר גזירה שמה יעביר את המגילה ד"א ברה"ר, רב יוסף אמר מפני שעניניהן של עניים נשואות למקרא מגילה. ועיין בטו"א בדף ה' שכתב שלפי רבה יש מקום לומר שאנשי כנסת הגדולה תקנו לקרוא מגילה בשבת וחכמים שבאו אח"כ תקנו להקדים, ואע"ג שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבריו, הנ"מ בדבר שאינו סייג משום דררא דאיסורא אבל בדבר סייג ב"ד יכולים לעקור אפילו דבר מהתורה בשב ואל תעשה, אבל לפי רב יוסף שמפרש הטעם משום שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, בע"כ אנשי כנסת הגדולה עצמן תקנו להקדים דאל"כ א"א לרבנן בתראי לעקור תקנתם כיון דאין בו סייג משום דררא דאיסורא עכ"ד.

בספר מקראי קודש סימן נ"א כתב נ"מ להלכה לפי הטו"א, שבן עיר יכול להוציא בן כרך במגילה ביום י"ד בפורים משולש, משום שבן עיר מקיים מצות מגילה מדברי קבלה, אבל בן כרך אינו מוציא בן עיר, משום שבן כרך מקיים מצות מגילה דרבנן ובן עיר מקיים מצות מגילה מדברי קבלה ומחויב דרבנן אינו מוציא מחויב מדברי קבלה עכ"ד.

והנה בספר מרומי שדה (מגילה שם) וכן בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן תק"ג) ובשו"ת בצל החכמה (ח"ה סימן קל"ה) חלקו על הט"א וכתבו שיש מקום לומר שלפי רבה וגם לפי רב יוסף אנשי כנסת הגדולה תקנו לקרוא מגילה בשבת וחכמים שבאו אח"כ תקנו שלא לקרוא מגילה בשבת והקדימו את קריאת מגילה ליום י"ד, ואע"ג שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו, מ"מ כיון שלומדים מהפסוק "בזמניהם", זמנים הרבה תקנו להם, התחדש בדרשה זו שבכל אופן שא"א לקרוא מגילה בזמנה מותר להקדים ולקרוא מגילה קודם, כמו יוצא לדרך ואין לו מגילה לקחת איתו שקורא מגילה מיום יא, ולפי"ז כיון שתקנו חכמים שלא לקרוא מגילה בשבת מותר להקדים ולקרוא מגילה לפני זמנה ומקיימים בזה מצות מגילה מדברי קבלה.

ועיין בס' מקראי קודש שם שכתב ג"כ יסוד זה והביא כן בשם הגהות הרש"ש על הט"א שכתב ז"ל, "ולענ"ד יש לומר כיון דאנשי כנה"ג רמזו שיש רשות להקדים מ"א כדילפינן בריש מכילתין מבזמניהם ואטו כפרים רמיזי הכא, אע"כ מסרו הדבר לכל חכמי דור ודור שכאשר יראו צורך להקדים, הרשות בידם" עכ"ל. מבואר מדברי הרש"ש שכרכים שמקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד מקיימים מצות מגילה מדברי קבלה אפילו אם נאמר שחכמים שבאו אחרי כנה"ג תקנו להקדים את קריאת מגילה.

יש להסתפק לפי שיטת הרש"ש האבני נזר ומרומי שדה שמוקפים שקוראים מגילה ביום י"ד ג"כ מקיימים מצות מגילה מדברי קבלה, האם בן כרך מוציא את בן עיר במגילה ביום י"ד משום דשניהם קוראים מגילה ביום יד ושניהם מקיימים מצות מגילה מדברי קבלה, או דאפ"ה בן כרך אינו מוציא בן עיר.

וראיתי בספר אהלך באמיתך (פרק מ, מד) שפסק שבפורים משולש בן כרך מוציא בן עיר במגילה ביום יד, משום דשניהם מקיימים מצות מגילה מדברי קבלה וציין לדבריו שכתב בשו"ת בצל החכמה הנ"ל. ונראה לענ"ד להלכה שאפילו אם נאמר שגם כרכים שמקדימים וקוראים מגילה ביום י"ד מקיימים מצוה מדברי קבלה, אפ"ה בן כרך אינו מוציא בן עיר ביום י"ד ונקדים הקדמה אחת.

איתא בגמ' דף ב' ב' אשכחן עשייה זכירה מנלן, אמר קרא והימים האלה נזכרים ונעשים, איתקש זכירה לעשייה. מבואר מהגמ' שיש דין לקרוא מגילה ביחד עם סעודת פורים דאיתקש זכירה לעשייה. וכן מבואר בגמ' דף י"ז איתקש זכירה לעשייה מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא. ולכא' יש להקשות מדוע כפרים מקדימים וקוראים מגילה ביום יא, וכן יוצא לדרך ואין לו מגילה לקחת איתו קורא מגילה מיום יא, וילפינן דין זה מקרא בזמניהם, זמנים הרבה תקנו להם חכמים, הרי כפרים עושים סעודה ביום י"ד, כדאיתא בגמ' דף ה' דשמחה אינה נוהגת אלא בזמנה, א"כ מדוע יכולים להקדים ולקרוא מגילה ביום יא הרי אינם מקיימים זכירה ביחד עם עשייה.

ונראה בהכרח שצריך לומר שבאמת עיקר קיום מצות מגילה ביחד עם משתה ושמחה, כמש"כ והימים האלה נזכרים ונעשים, אלא שהתחדש בפסוק "בזמניהם" שיש דין נוסף של קיום מצות מגילה בפנ"ע בלי דין משתה ושמחה והרי"ז קיום קלוש של מצות מגילה. ועיין ברמ"א (סימן תרפ"ח, ז) שיוצא לדרך שהקדים וקרא מגילה מיום יא ואח"כ הזדמן לידו מגילה ביום י"ד חייב לחזור ולקרוא מגילה ביום י"ד ומבואר בפוסקים שקורא מגילה ביום י"ד עם ברכה. ונראה בביאור הדברים שעיקר מצות מגילה ביום י"ד ביחד עם משתה ושמחה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים, אלא שיש

קיום נוסף של מצות מגילה בדרגה קלושה בלי דין משתה ושמחה, לכן אם הזדמן לידו מגילה חייב לחזור ולקרוא מגילה ביום י"ד עם ברכה בשביל לקיים מצות מגילה ביחד עם דין משתה ושמחה.

ולפי"ז נראה לומר שבן כרך אינו מוציא את בן עיר בקריאת מגילה ביום י"ד בפורים משולש, אע"ג שגם בן כרך קורא מגילה ביום יד מקיים מצות מגילה מדברי קבלה, מ"מ כיון שבן עיר מקיים מצות מגילה ביחד עם דין משתה ושמחה שהרי עיקר זמנו ביום י"ד ואילו בן כרך מקיים מצות מגילה בדרגה קלושה שהתחדש בקרא בזמניהם, דכיון שאינו יכול לקרוא מגילה בזמנה ביום ט"ו משום שחל בשבת הרי הוא מקדים וקורא לפני הזמן ואינו מקיים זכירה ביחד עם עשייה, נראה שכלפי שיעור קיום מצות מגילה של בן עיר, קריאת המגילה של בן כרך ביום יד אי"ז מגילה של מצוה לכן בן כרך אינו מוציא בן עיר.

אכן כל דברינו רק לפי שיטת פר"ח שבעלמא בן כרך אינו מוציא את בן עיר ביום יד, לפי"ז נראה שגם בפורים משולש בן כרך לא מוציא את בן עיר ביום יד, אבל לפי שיטת פמ"ג שבן כרך מוציא את בן עיר ביום יד, משום דין הכל יוצאים ביד, לפי"ז פשוט שגם בפורים משולש בן כרך מוציא את בן עיר ביום יד.

ונראה להלכה בשנה רגילה שאם בן עיר שמע מגילה מבן כרך ביום יד, יחזור ויקרא מגילה בלי ברכה. לפי"ז נראה להלכה שגם בפורים משולש בן כרך לא יוציא את בן עיר במגילה ביום יד, ואם בן עיר שמע מגילה מבן כרך, יחזור ויקרא מגילה בלי ברכה, ועיין בספר חוט שני (שבת ח"ד עמוד שסב) שפסק שיש להקל שבפורים משולש בן כרך מוציא בן עיר, ולענ"ד נראה שבן כרך לא יוציא את בן עיר כמש"נ.

מגילה לפני עשר נשים

שאלה: בפורים משולש בני כרכים קוראים מגילה ביום יד, לפי הרבה ראשונים נחשב מגילה שלא בזמנה ויש חיוב לקרוא מגילה בעשרה ומעכב בדיעבד, יש להסתפק האם נשים חייבות דוקא לשמוע מגילה בבית הכנסת, או שאפשר לעשות אחרי התפילה מנין מיוחד של עשר נשים, וכיון שקוראים מגילה לפני עשר נשים יש פירסום הנס ונחשב מגילה בעשרה.

האם נשים מצטרפות לאנשים

נחלקו הראשונים האם נשים מצטרפות לאנשים למנין עשרה. כתב הר"ן (מגילה דף ו ב מדפי הרי"ף) ז"ל, "וה"א שאע"פ שהן מוציאות, אין מצטרפות למנין עשרה למאן דמצריך עשרה במקרא מגילה, כדאשכחן בברכות (דף מה ב) לענין בהמ"ז דאע"ג דנשים מזמנות לעצמן אפ"ה אין מצטרפות למנין ג' לזמן עם אנשים משום פריצותא, ואי אפשר, דהתם הוא שאינן מוציאות אנשים בברכתן, אבל כאן היאך אפשר שמוציאות אנשים ידי קריאה ואין מצטרפות עמהם למנין, אלא ודאי מצטרפות, וכי תימא ואמאי לא חיישינן הכא לפריצותא כי היכי דחיישינן התם, אפשר לומר דשאני הכא דע"י צירוף אין שנוי במטבע ברכה, אבל זמון דהוי שנוי במטבע ברהמ"ז וכיון שניכר צירופן עם אנשים איכא למיחש לפריצותא, אבל כאן במגילה אין צירופן ניכר שכן דרך קריאתה ליחיד כרבים, וכיון דאין צירופן ניכר מותר" עכ"ל.

מבואר שיטת הר"ן שלמ"ד שצריך לקרוא מגילה בעשרה, נשים מצטרפות למנין עשרה, דכיון דאין שינוי במטבע המגילה, אין פריצות דנשים מצטרפות עם אנשים, ורק לגבי זימון נשים לא מצטרפות, משום שבזימון יש שינוי במטבע ברכת המזון וניכר שעושים צירוף עם נשים.

כתב העיטור (הלכות מגילה) ז"ל, "מסתברא כי היכי דנשים מזמנות לעצמן ואין מצטרפות לברכת המזון, ה"נ אין מצטרפות לכתחילה" עכ"ל. מבואר שיטת העיטור דכמו שנשים לא מצטרפות לזימון, ה"ה לא מצטרפות למנין במגילה, ועיין בטור (סימן תרפ"ט) שהביא את שיטת העיטור, ועיין פר"ח (סימן תר"צ, יח) וכן בפמ"ג (סימן תר"צ א"א סק"ד) שמבארים את שיטת העיטור שנשים לא מצטרפות עם אנשים למנין עשרה משום פריצות.

כתב נימוקי יוסף (מגילה דף ד א) ז"ל, "וכן נמי נשים מברכות על מקרא מגילה ומוציאות האנשים, שכל המחוייב בדבר מוציא אחרים ידי חובתן ומצטרפות לעשרה במקרא מגילה, ואע"ג דלגבי זימון אמרינן נשים מזמנות לעצמן, התם משום פריצותא, דשכיח בסעודה שכרות, אבל קריאת מגילה קודם סעודה היא וליכא שכרות" עכ"ל. מבואר שיטת נימוקי דנשים מצטרפות עם אנשים למנין עשרה במגילה וליכא פריצות משום דא"ז מקום סעודה.

כתב מאירי (מגילה דף ה, א) ז"ל, "כל שהיא צריכה לעשרה, יש אומרים הואיל וחיוב הנשים שוה בה לאנשים מצטרפות הן לעשרה, ואף על פי שלענין זמון אמרו נשים מזמנות לעצמן ואין מצטרפות עם האנשים, זו אינה אלא מטעם פריצות הואיל וסעודה מקום המוכן לכל פריצות, אבל למגלה מצטרפות, ולא יראה כן" עכ"ל. מבואר מדברי המאירי שמביא את סברת הנימוקי יוסף בשם יש

אומרים ומסיים ולא יראה כן. ונראה בפשטות שהמאירי סובר שגם שלא במקום סעודה שייך פריצות.

מבואר שנחלקו הראשונים האם נשים מצטרפות עם אנשים למנין עשרה במגילה, יש אומרים דנשים מצטרפות עם אנשים (ר"ן ונימוק"י). ויש אומרים שנשים לא מצטרפות משום פריצות, כמו שלא מצטרפות בזימון למנין ג (עיטור ומאירי).

ומעתה נבוא לדון במנין של עשר נשים האם נחשב קריאה בעשרה או נחשב קריאה ביחידות, ונראה שלפי שיטת הר"ן ונימוק"י שנשים מצטרפות עם אנשים למנין עשרה, לפי"ז פשוט שמנין של עשר נשים נחשב קריאה בעשרה. ולפי שיטת העיטור שנשים לא מצטרפות לאנשים במגילה משום פריצות כמו בזימון, נראה דוקא לא מצטרפות עם אנשים, אבל בעשר נשים לבד לא שייך פריצות, שפיר נחשב קריאה בעשרה, וכ"כ בהגהות הררי בשדה על המקראי קודש דמשמע במאירי שנשים לא מצטרפות לאנשים משום פריצות, א"כ עשר נשים כיון דלא הוי פריצות נחשב קריאה בעשרה.

כתב כל בו (הלכות מגילה) ז"ל, "נשים כיון שהן חייבות שאף הן היו באותו הנס, יש לומר שמוציאות אף האנשים, ואעפ"כ אין ראוי להשלים בהן עשרה, דכל מקום שהצריכו חכמים עשרה, אנשים בעינן" עכ"ל. וכן כתב בספר המאורות (מגילה דף ד) ז"ל, "ונראה לומר שאע"פ שאשה כשירה להוציא את האיש ממקרא מגילה, שאין ראוי להשלים בה עשרה, דהיכא דבעינן עשרה, אנשים דוקא בעינן, ועוד דמשום פריצותא איכא, כדאמרין גבי זימון דנשים ועבדים אין מזמנין" עכ"ל, וכ"כ המכתם.

מבואר מדברי המאורות שיש ב' טעמים נפרדים מדוע אשה אינה מצטרפת למנין עשרה במגילה. א. דבמקום שצריך עשרה, אנשים דוקא בעינן. ב. משום פריצות. והכל בו הזכיר רק את הטעם הראשון שכתב המאורות דכיון שצריך עשרה אנשים דוקא בעינן. ונראה שלפי שיטת הכל בו והמאורות הקורא מגילה לפני עשר נשים לא נחשב קריאה בעשרה, דכל מקום שצריך עשרה בעינן דוקא אנשים. אכן צ"ע הלא יסוד הדין שצריך לקרוא לפני עשרה משום פירסומא ניסא, א"כ מדוע סוברים הכל בו ומאורות שצריך לקרוא דוקא לפני עשרה אנשים הלא גם שקורא לפני עשר נשים יש פירסומא ניסא. ועיין בחז"א (סימן קנה סק"ב) שכתב שאם צריך עשרה בשביל פירסומא ניסא אין מקום לקבוע תנאים למיעוטי נשים. ונראה בפשטות לבאר את שיטת כל בו ומאורות דעשר נשים אין להם שם ציבור ונראה שהיה לאור זרוע צד לומר שתקנו לעשות פירסומא ניסא דוקא לפני ציבור. ונראה לבאר באופן אחר ונקדים הקדמה אחת.

דברי רבנו גרשום

שיטת המרדכי (סימן תשפ"ב) בשם רבינו גרשום שהלכה כמו רב אסי שמגילה בזמנה בעשרה ודין זה נאמר לעיכובא, וז"ל, "ורב עמרם פסק כרב אסי ורבנו גרשום פסק וז"ל יחיד הקורא את המגילה לא יברך לא לפניו ולא לאחריה דאמר רב אסי מגילה בזמנה בעשרה, וכיון דצריך עשרה יחיד לא מחייב לקרות, דהיכי מברך הא ה"ל מוציא ש"ש לבטלה, וכ"ת מידי דהוה אבי עשרה דצריכי לאזמוני בשם וכי בצרו מזמני כי אורחיהו, הכא נמי אף על פי דבצרי להו, לא דמי להדדי, דגבי ברכת המזון כל חד מחייב באנפי נפשיה לברך, אבל גבי מגילה לא מחייב יחיד בקריאתה, הלכך משום פרסומי ניסא קרי להו בלא ברכה" עכ"ל.

מבואר שיטת רבינו גרשום שהלכה כמו רב אסי שמגילה בזמנה דוקא בעשרה אפילו בדיעבד ולכן יחיד שקורא מגילה לא יברך משום דהוי ברכה לבטלה. ולכאורה נראה שיסוד שיטת רבינו גרשום שצריך עשרה משום שצריך שיהיה פירסומא ניסא בשעת קריאת המגילה ויחיד שקורא מגילה לא יצא ידי חובה משום שלא היה פירסומא ניסא בשעת קריאתה. ולכאורה קשה שלפי ההבנה הפשוטה יחיד שקרא מגילה לא יצא כיון שלא היה פירסומא ניסא בשעת קריאת המגילה א"כ יחיד חייב בקריאת מגילה אלא רק שלא יצא ידי חובה אם קורא ביחידות אלא חייב לאסוף עשרה ולקרוא לפניהם, ונראה לבאר את שיטת רבנו גרשום ונקדים.

דברי הירושלמי

איתא בירושלמי (מגילה פ"א ה"ה) ז"ל, "ר' יוחנן ורשב"ל, ר' יוחנן אמר הנביאים והכתובים עתידין ליבטל וחמשת סיפרי תורה אינן עתידין ליבטל, מה טעמא (דברים ה' יט) קול גדול ולא יסף, רשב"ל אמר אף מגילת אסתר והלכות אינן עתידין ליבטל נאמר כאן קול גדול ולא יסף ונאמר להלן (אסתר ט כח) וזכרם לא יסוף מזרעם". ועיין במאירי (מכות דף כג) שמבאר את הירושלמי ז"ל, "מקרא מגלה העיד רוח הקודש עליה שלא תבטל קריאתה לעולם דרך צחות אמרו כל הכתובים יבטלו ומקרא מגלה לא תבטל ולא שיבטל ספר מן הספרים הנאמרים בנבואה או ברוח הקודש אלא כך הוא אומר שאפילו תבטל קריאתם בצבור קריאת מגלה זו לא תבטל **שעקר תקנתה לקריאת צבור היתה**" עכ"ל. מבואר מדברי המאירי שמבאר את הירושלמי שזה ודאי שכל הנביאים לא יתבטלו, אלא שיתבטל דין קריאתם בציבור ואילו מגילה לא יתבטל קריאתה בציבור, וכ"כ בהשגות הראב"ד (מגילה פ"ב ה"ח).

ונראה ללמוד מלשון המאירי שכתב שעיקר תקנתה לקריאת ציבור היתה, שדין קריאת המגילה הוי כמו קריאת התורה שהיא חיוב קריאה על הציבור, והמאירי מבאר את הירושלמי שלא יתבטל תקנת קריאת מגילה בציבור, אבל שאר ספרי הנביאים יתבטל דין קריאתם בציבור (ראה בספר ברכת שלמה להגר"ש טנא זצ"ל סימן עא עמוד רכו, שהוכיח יסוד זה מדברי המאירי).

ומעתה לפי"ז נראה לבאר את שיטת רבנו גרשום שפסק להלכה כמו שיטת רב אסי שמגילה בזמנה ושלא בזמנה בעשרה וסובר שיחיד שקורא מגילה אינו מברך משום ברכה לבטלה. ונראה בבואר הדברים דס"ל שלפי רב אסי מצות קריאת מגילה הוי חיוב שמוטל על הציבור כמו קריאת התורה ולכן יחיד שקורא מגילה אינו מברך, משום שיחיד אינו מחוייב כלל בקריאת מגילה, ולפי"ז מבואר לשון המרדכי שכתב וכיון דצריך עשרה יחיד לא מחוייב לקרות, והיינו שחיוב קריאת מגילה מוטל על הציבור ויחיד אינו מחוייב כלל ואי"ז משום שאין פירסומא ניסא ביחיד, וכן מבואר בחידושי הר"ן (מגילה דף ה' ז"ל, "וכתב רבינו ש"צ מפני שזהו טעמו של רב אסי דאמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה, דקא סבר דבכלל תורה ונביא הוא, ואין קורין בהן בפחות מעשרה, ואין זה צריך לפני"ם עכ"ל, מבואר מדברי הר"ן שיסוד שיטת רב אסי שצריך עשרה משום שמצות קריאת מגילה הוי כמו מצות קריאת התורה שחיובה מוטל על הציבור לכן צריך עשרה.

ועיין בב"י סימן תר"צ שכתב דשיטת המרדכי יחידאה היא ויחיד שלא מצא עשרה יקרא מגילה ביחידות, והיינו דנקטינן כמו שיטת רש"י הרא"ש והעיטור שרב אסי סובר שלכתחילה צריך עשרה אבל אם לא מוצא עשרה חייב לקרוא ביחידות, וכן פסק שו"ע (סימן תרצ, יח). ונראה שיש ב' דינים

במצות מגילה. א. קריאה בציבור. ב. חיוב על כל יחיד ויחיד. לכן יחיד שלא שמע בציבור חייב לקרוא ביחידות לקיים מצות קריאה שמוטל על כל יחיד. נמצא שביסוד הדין נקטינן כמו שיטת רבנו גרשום שיש מצות קריאת מגילה בציבור אלא דס"ל שיש דין נוסף של קריאה ביחיד.

ונראה שלפי הראשונים שבמגילה שלא בזמנה חייבים עשרה אפילו בדיעבד, ביאור הדברים שלגבי מגילה שלא בזמנה רבנן לא תקנו ב' דיני קריאת מגילה, אלא תקנו רק דין קריאה בציבור ולכן צריך עשרה אפילו בדיעבד.

דברי ספר הישר

כתב בספר הישר לר"ת (חלק החידושים סימן תה) ז"ל, "מגילה בזמנה ביחיד. כלומר ב"ד קורין אותה אפילו ביחיד. שלא בזמנה, שמקדימין ליום הכניסה, אין קורין אותה אלא בעשרה. פסק ר"ח זצ"ל הילכתא כרב. דהא רבי יוחנן אמר בפירקין דלקמן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא לא אמרו אלא בציבור, מכלל דסבירא ליה שקורין אותה ביחיד. אף על גב דחש לה רב להא דרב אסי קיימא לן הלכתא כוותיה דרב. פירש רבינו תם דהכי פירושו דחש לה רב להא דרב אסי לחזר אחר עשרה שהיא עיקר הקריאה, אבל לפטור יחיד לא, כדמוכח מילתיה דר' יוחנן בפרק הקורא את המגילה לא אמרו אלא בצבור דעיקר קריאה בצבור. ומצינן נמי למידן להחמיר. מכלל דליחיד בין הכתובים יצא אף על גב דלא מיתרא ומחסרא, אבל עיקר קריאה לא הוי כו'. ור"ח מתוך דבריו אנו למדין שהוא סובר עיקר קריאה בצבור אבל בא להחמיר שלא יפטור היחיד לגמרי, אלא שקורא בעסק בעניינו של יום, שאם עיקר קריאה ביחיד מה לי מיחסרא או מיתרא לציבור יותר מליחיד" עכ"ל.

מבואר שיטת ר"ת שרב חש להא דרב אסי שלכתחילה צריך לקרוא מגילה בזמנה בעשרה, משום שעיקר קריאת המגילה בציבור אלא דמ"מ אם לא יכול לקרוא בציבור חייב לקרוא ביחידות, ונראה מדבריו דהוי ב' דינים נפרדים כמש"נ.

ולפי"ז נראה לבאר את שיטת כל בו מאורות ומכתם שכתבו שנשים לא מצטרפות לעשרה דכל מקום שצריך עשרה אנשים בעינן, וצ"ב הלא בפשוטו יסוד הדין שצריך עשרה משום פירסומא ניסא א"כ מדוע נשים לא מצטרפות. ונראה דס"ל שייסוד הדין שצריך עשרה בשביל שיחול דין קריאת מגילה של ציבור, ביאור הדברים דשם ציבור חל על עשרה אנשים מישראל שיש עליהם השראת השכינה ואילו עשר נשים הם עשר יחידים ולא חל עליהם שם ציבור ולא הוי קריאת מגילה של ציבור. (ויתכן לבאר בנוסח אחר דהוי הלכה בפירסומא ניסא שצריך לפרסם את נס המגילה לפני ציבור, וכיון שעשר נשים אין להם שם ציבור לא מתקיים תקנת פירסומא ניסא כיון שלא התפרסם הנס בציבור).

מחלוקת רמב"ן ובעל המאור

כתב בעל המאור (דף ג מדפי הרי"ף) ז"ל, "דעד כאן לא קאמר רב אסי אלא שמצותה לכתחלה לקרותה ב' משום פרסומי ניסא, אבל אם קראה ביחיד דברי הכל יצא בין בזמנה בין שלא בזמנה, תדע דהא לא תנינן לה במתני' דתנן אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה וכו', מכדי במס' מגילה קיימין אמאי לא חשיב מקרא מגילה בהדי הנך דאינן פחות מ' ואמאי לא אותביה מינה לרב אסי, אלא ודאי דכ"ע אם קראה ביחיד יצא, שלא אמרו אלא להידור מצוה ולפרסומי ניסא" עכ"ל. בעל המאור שואל מדוע לא כתוב במשנה שצריך לקרוא מגילה דוקא בעשרה.

ועיין ברמב"ן במלחמות דמיישב את שאלת בעל המאור ז"ל, "אמר הכותב השנוים במשנתנו כולם חובות הצבור הן ואינן אלא במחויבים בדבר, אבל מגילה כשם שהצבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב, ויחיד שלא קרא צריך י' משום פרסומי ניסא, ובין שיצאו הן או שלא יצאו, קורין בי' להוציא היחיד, משא"כ בשאר כל המצות" עכ"ל. מבואר מדברי הרמב"ן דיחיד שלא שמע מגילה יכול לקרוא לפני עשרה שכבר יצאו ידי חובה, והיינו משום שצריך לקרוא לפני עשרה משום מעלת פרסומא ניסא בעלמא ואין צריך עשרה מחוייבים ולכן לא כתוב במשנה שצריך לקרוא מגילה בעשרה.

ונראה שבעל המאור חולק על הרמב"ן וס"ל שלפי דרכו של הר"ף בשיטת רב אסי שצריך לקרוא מגילה בעשרה לעיכובא, צריך לקרוא לפני עשרה מחוייבים שעדיין לא שמעו מגילה, והיינו משום דהוי חיוב על הציבור ובעינן ציבור של עשרה מחוייבים. ונראה שלפי דרכו של הרמב"ן שיחיד יכול לקרוא מגילה לפני עשרה שכבר יצאו ידי חובה, לפי"ז מוכח שגם במגילה שלא בזמנה אין צריך לקרוא מגילה שהיא חובת ציבור אלא רק יש דין שיהיה פרסומא ניסא בשעת קריאת המגילה א"כ ה"ה יכול לקרוא לפני עשרה נשים, ונראה שהכל בו והמאורות חולקים על הרמב"ן וס"ל שצריך לקרוא לפני עשרה מחוייבים דוקא.

פרק ו

ביאור ספק אור זרוע

כתב אור זרוע (הלכות מגילה סימן שע) ז"ל, "מיהו הא מספקא לי שלא בזמנה שצריכה עשרה, אם צריכה עשרה שיהו בני מצוה כמו כל הטעונונים עשרה, או דילמא הואיל ואינו אלא משום פרסומי ניסא, אף על פי שאינם בני מצות איכא פרסום טובא, ואם כך הוא שאינה צריכה בני מצות, אתי לי שפיר דלא תני מגילה שלא בזמנה בהדי הני דפרק הקורא עומד, דהנהו כולהו עשרה בני מצות" עכ"ל.

כתב הגהות אשרי (מגילה סימן ו) ז"ל, "מיהו מספקא ליה שלא בזמנה, אי בעינן שיהו כולן בני מצות כמו כל הטעונונים עשרה, או דלמא הואיל ואינו אלא פרסומי ניסא אף על פי שאינם בני מצות איכא פרסומי טובא. מא"ז עכ"ל. ועיין דרכי משה (סימן תר"צ סק"ו) שהביא את הגהות אשרי, והובא ג"כ ברמ"א (סימן תר"צ, יח) ז"ל, "ויש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה (הגהות אשרי פ"ק טור סימן תרפ"ט) עכ"ל. מבואר מדברי הרמ"א שביאר את ספק ההגהות אשרי האם נשים מצטרפים לעשרה.

ועיין במג"א (סימן תרצ, כד) שכתב שהגהות אשרי מסתפק רק לגבי קטנים האם מצטרפים לא מצטרפים כיון שלא מחוייבים במצות, אבל לגבי נשים הוי מחלוקת בטור סימן תרפ"ט שהביא את שיטת בעל העיטור. ועיין בלבושי שרד שביאר את דברי מג"א דמה שמצויין על הרמ"א שמקור דבריו מהגהות אשרי אינו נכון, שהלא הגהות אשרי מסתפק רק על קטנים ולא מסתפק לגבי נשים. ועיין בפמ"ג (סימן תרצ א"א סק"ד) שכתב ג"כ לבאר את המג"א שהגהות אשרי מסתפק האם קטנים מצטרפים או שלא מצטרפים משום דלאו בני חיוב, אבל נשים יש לומר דודאי מצטרפים משום שחייבות במגילה, ושוב כתב הפמ"ג דכיון שנשים חייבות בשמיעה ולא חייבות בקריאה לכן לא מצטרפים למנין, דבעינן שיהיו חייבים בסגנון אחד עכ"ד. ועיין בפר"ח (סימן תרצ, יח) שכתב שהעיקר להלכה שנשים לא מצטרפות עם אנשים משום פריצות כמש"כ בעל העיטור, ועוד כיון שנשים חייבות בשמיעה ולא חייבות בקריאה לכן אינם מצטרפות עם אנשים עכ"ד.

כתב חזו"א (סימן קנה סק"ב) ז"ל, "באור זרוע מסתפק האם בלאו בני חיובא אי הוו בכלל עשרה, והיינו קטנים, ומשמע דנשים ודאי הוו בכלל עשרה כיון דבני חיובא נינהו ואיכא פירסומא ניסא, ולשון הרמ"א בנשים, כבר כתב המג"א שאינו מדוקדק, וכ"כ הרמב"ן דאפילו רובא כבר יצאו לית לן בה, דלאו משום זכותא דעשרה הוא, אלא משום פירסומא ניסא, וא"כ אין מקום לקבוע בפירסומא ניסא תנאים ולמיעוטי נשים" עכ"ל. מבואר מדברי החזו"א שמבאר את ספק האור זרוע רק לגבי קטנים אבל נשים פשוט שמצטרפות לעשרה וכל הנידון האם קטנים מצטרפים למנין עשרה, והיינו שיסוד הספק האם יש מעלת חשיבות שמפרסם את הנס לפני קטנים או שצריך לפרסם דוקא לפני גדולים. ונראה שכונת החזו"א שאם יש עשרה נשים כיון שאין חסרון של פריצות, בכה"ג ודאי דהוי מגילה בעשרה כיון שיש פירסומא ניסא.

מבואר שהמג"א פמ"ג וחזו"א מבארים את ספק האור זרוע לגבי קטנים אבל בנשים לא הסתפק האור זרוע, ומה שהרמ"א כתב שיש ספק האם נשים מצטרפות לעשרה, צ"ל שכונת הרמ"א לשיטת העיטור שהביא הטור בסימן תרפ"ט דנשים לא מצטרפות לאנשים משום פריצות.

ונראה שמלשון האור זרוע משמע שלא מסתפק כלל מצד פריצות שכתב ז"ל, "מיהו הא מספקא לי שלא בזמנה שצריכה עשרה, אם צריכה עשרה שיהו בני מצוה כמו כל הטעונים עשרה" עכ"ל. משמע שהיה צד לאור זרוע שצריך עשרה מדין ציבור. ונראה דכיון שהדרכי משה בסימן תרצ הביא את הגהות אשרי ועפ"ז כתב הרמ"א שיש ספק האם נשים מצטרפות לעשרה, א"כ לכאורה ודאי שמקור דברי הרמ"א נובע מהגהות אשרי ואור זרוע, והיינו משום שהרמ"א ביאר שהאור זרוע הסתפק האם נשים מצטרפות לעשרה והאור זרוע כתב שהצד שנשים לא מצטרפות משום שצריך עשרה שיהו בני מצוה כמו כל הטעונים עשרה ולא משום פריצות.

נמצא שיש נ"מ גדולה איך נפרש את דברי הרמ"א, אם נאמר שמקור דברי הרמ"א מהטור בסימן תרפ"ט בשם בעל העיטור שנשים לא מצטרפות משום פריצות, לפי"ז הקורא מגילה לפני עשר נשים שפיר הוי קריאה בעשרה. אבל אם נפרש שמקור דברי הרמ"א דנשים לא מצטרפות נובע מהאור זרוע, א"כ אין הטעם משום פריצות, אלא שצריך עשרה בני מצוה, ולפי"ז הקורא מגילה לפני עשר נשים ג"כ לא הוי קריאה בעשרה, משום דבעינן לעשות פירסומא ניסא לפני ציבור ועשר נשים אין להם שם ציבור.

סיכום דברים:

יש מחלוקת ראשונים האם נשים מצטרפות לאנשים למנין עשרה במגילה. שיטת הר"ן ונימוקי יוסף דנשים מצטרפות לאנשים. שיטת העיטור, המאירי, המאורות, המכתם שנשים לא מצטרפות לאנשים למנין עשרה. מצינו ג' דרכים מדוע נשים לא מצטרפות לאנשים. א. שיטת העיטור משום פריצות. ב. שיטת כל בו, מאורות, מכתם משום דכל מקום שצריך עשרה אנשים בעינן. ג. שיטת פר"ח א"ר פמ"ג שלפי בה"ג דנשים חייבות בשמיעה לכן נשים לא מצטרפות לאנשים משום דאינם חייבים בקריאה כמוהם.

ומעתה יש לדון בקורא מגילה לפני עשר נשים האם נחשב קורא בעשרה. ונראה שלפי שיטת הר"ן ונימוקי דנשים מצטרפות לאנשים, ה"ה ודאי שהקורא לפני עשר נשים נחשב קריאה בעשרה. לפי שיטת העיטור דנשים לא מצטרפות לאנשים משום פריצות, מותר לכתחילה לקרוא לפני עשר נשים, משום דהוי קריאה עם מעלת פירסומא ניסא ואין חסרון של פריצות. אכן לפי שיטת כל בו, מאורות, ומכתם שנשים לא מצטרפות משום דכל מקום שצריך עשרה אנשים בעינן, לפי"ז הקורא לפני עשר נשים לא הוי קריאה בעשרה. לפי דרכם של פר"ח ופמ"ג דנשים לא מצטרפות לאנשים משום דחייבות בשמיעה ולא בקריאה, יש להסתפק בקורא לפני עשר נשים האם נחשב קריאה בעשרה.

מחלוקת חוג הארץ וצפנת פענח

כתב בספר חוג הארץ (מהר"י אלגזי אות ג) ז"ל, "ונראה לענ"ד פשוט שאם יהיה בבית עשרה נשים שנתקבצו שם לשמוע מקרא מגילה מהבעל הבית, שפיר מקרי בעשרה וקורא להן מגילה בברכות. וראיה לזה מההיא דפסחים (דף צא א) רמי ליה רב עוקבא כו' הנה מפורש יוצא דאע"ג דאין שוחטין הפסח על היחיד, כל שהן חבורת נשים לא הוו יחיד ושוחטים, והכא נמי פירסומא ניסא בעשרה מהן סגי שפיר, וזה פשוט" עכ"ל. מבואר מדברי חוג הארץ שנקט לדבר פשוט שקורא בפני עשרה נשים נחשב קריאה בעשרה.

ועיין בצפנת פענח (השמטות להלכות מגילה פ"א ה"ג) שכתב דקריאת מגילה שלא בזמנה הוי רק בגדר פרסום הנס ונ"מ דלא יכול לקרוא מגילה לפני עשר נשים, דכל היכא דבעי עשרה לא שייך שם נשים, כמבואר בברכות דף מה ב מאה נשי כתרי גברי דמיין עכ"ד.

ועיין בשו"ת שלמת חיים (סימן קא) דנשאל האם אפשר לקרוא מגילה לפני עשר נשים, והשואל הביא ראיה משו"ע (סימן קצט, ו) דעשר נשים לא מצטרפות לזימון, והשיב הגרי"ז דיתכן דמהני עשר נשים לגבי קריאת מגילה דבעינן פירסומא ניסא ורק לגבי זימון לא מצטרפות להזכיר את השם דהוי דבר שבקדושה שצריך דוקא עשרה עכ"ד.

כתב בסדר פורים משולש (של הגר"ח זוננפלד; י"ל ירושלים שנת תרנ"ו) ז"ל, "יש אומרים שצריך להזהר שתהיה בעשרה יותר מכל שנה, כיון שאינה זמנה, לכן צריכים הנשים לשמוע בבית הכנסת דוקא" עכ"ל. משמע שהקפיד שנשים ישמעו מגילה דוקא בבית הכנסת ולא ישמעו במנין של עשר נשים. וכן כתב בלוח אר"י לגבי פורים משולש ז"ל, "וגם הנשים ישמעו קריאת המגילה בבית הכנסת דוקא כו', יש מקילין לנשים כשהן עשר לקרוא לעצמן בהברכות" עכ"ל. מבואר מדברי הגרי"מ ט שכתחילה ראוי שנשים ישמעו מגילה דוקא בבית הכנסת, והיינו בשביל לשמוע מגילה שנקראת לפני עשרה גברים. ועיין בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ג סימן עג) שתמה על לוח אר"י וכתב שדבריו טעות, שהלא כל הנידון בראשונים האם נשים מצטרפות לאנשים או שלא מצטרפות משום פריצות, לכן כתב הרמ"א שיש ספק האם נשים מצטרפות, אבל אם קורא לפני עשר נשים לכר"ע מהני משום דיש פירסומא ניסא ואין בזה חשש פריצות כלל עכ"ד.

ונראה לבאר את הוראת גדולי ירושלים דחששו לכתחילה לשיטת הכל בו וספר המאורות דנשים לא מצטרפות משום דכל מקום שצריך עשרה אנשים דוקא בעינן, וביאור הדברים שרבנן תקנו לגבי מגילה שלא בזמנה שחייבים לשמוע קריאת מגילה של חובת ציבור, לכן לכתחילה ראוי שנשים ישמעו דוקא מגילה שקוראים בבית הכנסת לפני עשרה גברים מחוייבים.

ברכה לאחריה בעשר נשים

שיטת אורחות חיים שהקורא מגילה בזמנה ביחידות אינו מברך לאחריה, וכן פסק הרמ"א (סימן תרצ"ב, א). יש להסתפק בקורא מגילה לפני עשר נשים האם יברך לאחריה, ועיין במקראי קודש סימן לה שהסתפק בזה. ועיין בהגהות הררי בשדה שם שכתב שיסוד הדין שהקורא ביחידות אינו מברך לאחריה שנהגו לברך רק באופן שיש פירסומא ניסא בקריאת המגילה, ולפי"ז הקורא לפני עשר נשים יברך כיון שיש פירסומא ניסא עכ"ד.

ועיין בהליכות שלמה (מועדים פרק כא דבר הלכה ו) שכתבו בשם מרן הגרשז"א זצ"ל שגם אם נאמר שקורא מגילה לפני עשר נשים נחשב קריאה בעשרה ומהני אפילו שלא בזמנה, מ"מ לא יברכו לאחריה הרב את ריבנו עכ"ד, וכ"כ בספר פורים המשולש (פ"ב מקורות סקט"ז). וצ"ב כיון שיש פ"נ שקורא לפני עשר נשים מדוע שלא יברך לאחריה.

ונראה לבאר לפי מה שבארנו שיש ב' דינים במצות מגילה. א. קריאה בציבור כמו קריאת התורה. ב. חיוב קריאה של יחיד. ונראה שנהגו לברך לאחריה רק על קריאת מגילה של חובת ציבור, משא"כ הקורא מגילה לפני עשרה נשים הוי קריאה של יחיד אלא שיש פירסומא ניסא מ"מ נהגו לברך רק

על קריאה של ציבור. ועיין בספר אשרי האיש שכתבו בשם מרן הגריש"א זצ"ל שהקורא לפני עשר נשים אינו צריך לעמוד משום שאין להם שם ציבור.

סיכום דיני עשר נשים

א. אין שוחטים קרבן פסח על יחיד אבל אם יש חבורת נשים שוחטים להם פסח (פסחים דף צא ב, ועיין חוג הארץ שהביא ראייה מדין זה שאפשר לקרוא מגילה לפני עשר נשים).

ב. צריך לברך הגומל לפני עשרה ותרי מהם רבנן (שו"ע סימן ריט, ג). יש אומרים דאשה יכולה לברך לפני תשע נשים ואיש אחד (משנ"ב ריט ג).

ג. המחלל שבת בפרהסיא, דהיינו לפני עשרה מישראל הוי מומר ושחיטתו פסולה (שו"ע יור"ד סימן ב, ה; באר היטב שם סק"ב). יש אומרים שאם חילל שבת לפני עשרה נשים נחשב מחלל בפרהסיא (שו"ת רב פעלים ח"ב סימן סב).

ד. גוי שאמר לישראל שיעבור עבירה ואם לא יהרג, אם הוא בפרהסיא, דהיינו בפני עשרה מישראל, חייב ליהרג ולא יעבור אם הגוי מתכוין להעבירו על הדת (שו"ע סימן קנז, א). ועיין שו"ת דבר שמואל (סימן סג; הובא בגליון מהרש"א סימן קנז סק"ח וכן בפתחי תשובה סק"ז) שהסתפק האם אשה מצטרפת לעשרה. ועיין שו"ת אור גדול סימן א שפסק שאפילו שאשה לא מצטרפת לדבר שבקדושה מ"מ מצטרפת לדין פהרסיא.

ה. מדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת ומברכים משום פירסומא ניסא (שו"ע תרע"א, ז). יש אומרים שמברכים רק אם יש עשרה בשעת ההדלקה, אבל אם אין עשרה בשעת הדלקה ויבואו אח"כ ידליק בלי ברכה (מור וקציעה; שערי תשובה סק"ב). יש אומרים שנשים מצטרפות למנין בשביל להדליק עם ברכה, אפילו שלא מצטרפות למנין לגבי דבר שבקדושה, מ"מ לגבי נר חנוכה צריך שיהיה פירסומא ניסא לפני עשרה ויש פירסומא ניסא לפני נשים (שו"ת רב פעלים ח"ב סימן סב).

ו. המבקש מחילה מחבירו ולא רוצה למחול, יבקש ממנו ג' פעמים וכל פעם יקח שלושה אנשים, ואם לא מתפייס בשלש פעמים אינו זקוק לו, ומיהו יאמר לפני עשרה שביקש ממנו מחילה לפרסם הדבר שביקש ממנו (שו"ע סימן תרו, א; רמ"א שם; משנ"ב סק"ו). יש אומרים שיכול לפרסם לפני עשר נשים שביקש ממנו מחילה (שו"ת רב פעלים שם).

ז. חבורה של נשים שאוכלות ביחד יכולים לעשות זימון, אבל עשר נשים שאוכלות ביחד, לא יכולים להזכיר את שם השם (רמב"ם פ"ה מהלכות ברכות ה"ז; שו"ע סימן קצט, ו). והטעם שלא מזמנים עם שם דהוי דבר שבקדושה ומותר להזכיר דבר שבקדושה רק לפני עשרה זכרים גדולים בני חורין (בית יוסף סימן קצט).

ח. אשה ועבד לא מצטרפים למנין לומר דבר שבקדושה (שו"ע סימן נה ב). משום שצריך שכל העשרה יהיו זכרים, בני חורין גדולים, אבל פחות מזה אין השכינה שורה (שו"ע הרב סימן נה, ה, ועיין רא"ש ברכות פ"ז סימן כ).

נראה שהמושג ציבור היינו עשרה אנשים ישראלים שיש עליהם השראת השכינה, ולכן יכולים לומר דבר שבקדושה, שאינם עשר יחידים אלא חל עליהם שם ציבור דיש עליהם השראת השכינה. אכן עשר נשים הם עשר יחידים דאין עליהם השראת השכינה ולכן עשר נשים לא מזכירות את השם

בציבור, משום שאין להם תורת ציבור. משא"כ לגבי דברים שלא צריך תורת ציבור אלא דין פרהסיא, גם עשר נשים יש להם שם פרהסיא.

ונראה שיסוד מחלוקת הר"ן והכל בו האם נשים מצטרפות לעשרה בקריאת מגילה, האם יסוד דין קריאה בעשרה בשביל שיהיה פרסום הנס בעלמא וא"כ גם נשים מצטרפות, או שיסוד דין קריאה בעשרה שיחול דין קריאת מגילה של ציבור, ולכן נשים לא מצטרפות, ולפי"ז ה"ה הקורא מגילה לפני עשר נשים לא נחשב קריאה בעשרה, משום שאין להם שם ציבור.

הלכה למעשה:

א. בפורים משולש לכתחילה ראוי להדר שנשים ילכו לבית הכנסת לשמוע קריאת מגילה בציבור, שיהיה קריאה בעשרה גם לפי הכל בו והמאורות. נשים שטרודות בטיפול ילדים, יכולות לשמוע מגילה שקוראים לפני עשר נשים, ומותר לברך על קריאת המגילה לפנייה, ויש לצרף ג' צדדים. א. לפי הר"ן כיון שנשים מצטרפות לאנשים, ה"ה קריאת מגילה לפני עשר נשים נחשב קריאה בעשרה. ב. יש לצרף את הראשונים שקריאת מגילה ביום יד נחשבת מגילה בזמנה. ג. יש לצרף את שיטת הראב"ד שאם קרו בציבור בעיר, כל שאר בני העיר יכולים לקרוא ביחידות.

ב. הקורא מגילה לפני עשר נשים לא מברך לאחריה, כיון שעשר נשים אין להם שם ציבור, ולגבי ברכה לאחריה המנהג לברך רק בציבור בלבד. ג. הקורא מגילה לפני עשר נשים אינו צריך לעמוד, משום שעשר נשים אין להם שם ציבור (הליכות שלמה; אשרי האיש).

התראה מעולם האמת לא לדבר בשעת התפילה, מכתב מהרב יוסף פלמן זצ"ל, סמוך ונראה לפני התפשטות מגיפת הקורונה בכל העולם

כח טבת תש"פ, לכבוד ידידי שליט"א

לאחרונה אנחנו עדים לחרון אף ה', אשר רבים חלו ונפלו חללים, צרות שונות ומשונות בריבוי כזה שאינו זכור, לכאורה, עשרות בשנים, אין יום שאין קללתו מרובה וכו', ואף אני בעוונותי פגע בי יד ה', והריני בתפילה ובתחנונים לפני בעל הרחמים שיחוס עלי וישלח לי מרפא ומזור לגופי ונפשי.

בעודי במיטת חולי הריני פונה אליכם בבקשה ובתחנונים, חוסו עלי ועל שאר חולי ישראל, וקבלו על עצמיכם דבר קטן כדי להסיר חרון אפן, "שלא לדבר בשעת התפילה וקריאת התורה", ולקבל זאת לפחות ארבעים יום, עבור רפואתי השלימה, חזקיהו יוסף בן שרה פייגא.

ברצוני לשתף אתכם במה שעבר עלי, לפני כחודשיים (באמצע חודש חשוון תש"פ), שמעתי בחלום הלילה קול, ללא דמות או משהו שאני מכיר או זוכר, אומר לי כך, יוסי, תחזק את הנושא שלא לדבר בתפילה וקריאת התורה, לכל אחד יש תפקיד בעולם, ועליך לחזק נושא זה, קמתי בבוקר ולא התייחסתי לחלום, אמרתי, "חלומות שווא ידברו".

שבוע לאחר מכן הופתעתי עד מאוד לקרוא בעלון "איש לרעהו", סיפור על אדם שגם חלם חלום דומה להפליא, בו מבקשים ממנו לדאוג שיפסיקו לדבר בשעת התפילה וקריאת התורה, ולאחר תקופה חלה אותו אדם במחלה הנוראה, אותו אדם חשב שיש קשר בין הדברים והחתיים 700 אנשים שלא ידברו בשעת התפילה וקריאת התורה, ולאחר תקופה הוא החלים לגמרי מהמחלה, חשבתי אף אני, אולי גם כאן מתרחש סיפור דומה, אבל כדרכו של עולם לא התייחסתי ואמרתי, חלומות שווא ידברו.

לאחר כחודש וחצי (בתחילת חנוכה תש"פ) חלמתי שוב את אותו חלום, אלא שאז אני רואה את אבי מורי הגאון הצדיק רבי בן ציון פלמן זצ"ל עומד כמו בהקיץ לנגד עיני ואומר לי, "יוסי זה נוגע אליך", יוסי, תדאג שהציבור יפסיקו לדבר בבית הכנסת בעת התפילה.

קמתי מבוהל, אך נרגעתי לאחר מכן ואמרתי לעצמי שזה כלום, הרי החלום חזר ונשנה, כנראה חשבתי על כך ביום, והרי, "אין מראין לאדם אלא מהרורי ליבו", מאז התחלתי להרגיש לא טוב, וכשבועיים לאחר מכן (יום ט טבת תש"פ) גילו אצלי את המחלה הנוראה, אני סמוך ובטוח שנענשתי על זה שלא התייחסתי למה שעוררו אותי פעמיים משמיא, ועוד פעם אחת כשאבי מורי טרח וביקש בתחנונים לחזק דבר זה, ולא נענתי.

ואצטט כאן דברים שאמר מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל (הובא בספר ברומו של עולם, עמוד שמו) ז"ל, "התפשטות המחלה הנוראה המפילה חללים רבים, הנגרמת משום שאנשים מזלזלים בקדושת בית הכנסת, ומדברים דברים בטלים בשעת התפילה, וזוהי הסיבה שהתפילות אינם מתקבלות לפני כסא הכבוד, מאחר שמדברים באמצע התפילה, והוסיף, שאם המתפללים יפסיקו לדבר באמצע התפילה המחלה תיעצר.

ועל כן באתי כעת לכל מי שקורא דברים אלו, אולי בזכות התעוררות שתבא עתה מקריאת דברים אלו, ירחם המרחם עלי וישלח לי רפואה מן השמים בתשח"י, המצפה לישועת ה', חזקיהו יוסף בן שרה פייגא

הרב יוסף פלמן נפטר ביום ל' שבט, א' דראש חודש אדר א תש"פ, חמישים יום אחרי שגילו אצלו את המחלה, מרן הגר"ח שליט"א אמר שניכר שזה חלום אמיתי, והוציא מכתב מיוחד לחיזוק לא לדבר בבית הכנסת. בשעה קשה זו שיש כל כך הרבה חולים בצער גדול, מבקשים מהציבור להתחזק, לא לדבר בשום אופן מתחילת התפילה עד סופה, ואולי יחוס עם עני ואביון, אולי ירחם.